

TONEELLEVEN TE LAKEN	
LODE SONCK EN DE KONINKLIJKE TONEELVERENIGING ONDER ONS	
Fernand Sonck	5
KATHLEEN DE BLAUWE	
AFSCHEIDSINTERVIEW	
Mike Carremans	17
ARCHIEFAANWINSTEN NAJAAR 2020	
Florian Daemen	23
LUISTER EEN BOEK	
HET ARCHIEF VAN DE LUISTERPUNTBIBLIOTHEEK	
Frank Vanhaecke	45
CURIOSUM	
DAISY, MY DAISY	55
AMVB EN DE WERKING VAN TRACKS	57
ARCHIEF TE GAST	
MOMUSE	
SCHATTEN UIT DE GESCHIEDENIS, HET PATRIMONIUM	
EN HET GEHEUGEN VAN SINT-JANS-MOLENBEEK	
Sven Steffens	61
KRONIEK	
FREDERIK WILLEM DAEM	
TEKENS VAN LEVEN	
Frank Vanhaecke	77

WOORD VOORAF Beste lezer, deze *Arduin* behandelt heel wat verschillende thema's, zoals dat van een tijdschrift over Brussels erfgoed mag verwacht worden.

Het Nederlandstalig toneelleven in Brussel was bijzonder intens in het begin van de vorige eeuw. De AMVB-publicatie *Toneel en Theaterleven te Brussel na 1830* somt in die periode niet minder dan zeventien toneelverenigingen op, enkel en alleen in Laken! Eén van de meest actieve was ontegensprekelijk de Koninklijke Toneelvereniging Onder Ons. Het artikel van Fernand Sonck over deze toneelvereniging vult eerdere publicaties van onder andere oud-AMVB-voorzitter Wim Van der Elst aan. Het geeft bovendien via het familiearchief een goed idee van de betekenis van het Nederlandstalige liefhebberstoneel in die tijden: zijn grootvader Lode Sonck was één van de drijvende krachten van de vereniging tot de Tweede Wereldoorlog.

Na negen jaar dienst, eerst als projectmedewerker en nadien als publieksmedewerker, zei Kathleen De Blauwe in september vaarwel aan het AMVB. In een afscheidsinterview met Mike Carremans kijkt ze terug op hoe erfgoed dichterbij alle Brusselaars kan gebracht worden, evenals een aantal meer persoonlijke anekdotes uit haar AMVB-carrière. We wensen haar alle succes in haar verdere loopbaan.

AMVB-archivaris Florian Daemen geeft een overzicht van de archiefaanwinsten van het AMVB in het najaar van 2020, dat heel wat interessante stukken en schenkingen omvat. Op 14 augustus 2020 ontving het AMVB de indrukwekkende trofeeëncollectie van wielersportclub Royal Cureghem Sportief. Deze collectie was sinds 2014 in bruikleen gegeven aan KOERS, het Museum van de Wielersport te Roeselare, maar het bestuur van de wielersport wenst de collectie graag dichterbij huis te bewaren en dan is het AMVB uiteraard de aangewezen plek. Deze overdracht is indirect een gevolg van onze zeer succesrijke tentoonstelling *Véломuseum Brussel* van september 2018 tot juni 2019, over de Brusselse fietscultuur (en soms het gebrek daaraan) in de afgelopen 150 jaar. Deze tentoonstelling lokte immers meer dan 4.000 bezoekers naar het AMVB.

Luisterpunt is de Vlaamse bibliotheek voor personen met een leesbeperking en is vandaag helemaal overgeschakeld op digitale communicatie en kanalen. Met een collectie van meer dan 27.000 luisterboeken en 16.000 brailleboeken hielp Luisterpunt niet alleen blinden en slechtzienden, maar ook personen met dyslexie evenals MS- en afasiepatiënten. De Luisterpuntbibliotheek is in 2008 ontstaan uit de fusie van de Vlaamse Luister- en Braillebibliotheek (VLBB) en de Vlaamse Klank- en Braillebibliotheek (VKBB), en was decennialang gevestigd in Laken. De Nederlandstalige VLBB werd in officieel 1979 afgesplitst van de Franstalige

Ligue Braille. Tot dan werden de Nederlandstalige audioboeken immers ondergebracht onder de collectie 'anderstalige boeken'! Frank Vanhaecke gaat in een interview met Geert Ruebens, de directeur van Luisterpunt, dieper in op de aan het AMVB overgedragen documenten en voorwerpen, en uiteraard op de geschiedenis van Luisterpunt.

Onze affichetentoonstelling 'Blijven Plakken' – die door coronomstandigheden nog altijd te bezoeken is, gezien we voorlopig geen nieuwe tentoonstelling mogen maken – geeft een overzicht van de affiches waarmee de Nederlandstalige culturele en andere organisaties het Brusselse straatbeeld tooiden in de afgelopen vijftig jaar. En Eddy Vermeulen – beter bekend als Ever Meulen – bezoekt als prominent grafisch kunstenaar en notoir Brussels affichemaker uiteraard deze tentoonstelling. Enkele weken na zijn bezoek bezorgt hij zeven affiches aan het archief, die belangrijke ijkpunten in zijn carrière vormen en tegelijkertijd een grondig inzicht geven in de prettig gestoorde artistieke scène van de Brusselse jaren 1980. Deze *Arduin* gaat via een interview met Ever Meulen dieper in op deze affiches en hun Brusselse context.

Sven Steffens, de conservator van het voormalige Gemeentelijk Museum van Sint-Jans-Molenbeek en ook archivaris van deze gemeente, verduidelijkt de transformatie van dat museum naar het nieuwe concept MoMuse, dat met deze transformatie meer wil aansluiten bij de huidige tijdsgeschiedenis. Het MoMuse wil de geschiedenis, het patrimonium en het geheugen van Sint-Jans-Molenbeek mee helpen bewaren, en tegelijkertijd garanderen dat ook de jongste generaties hierdoor aangesproken worden.

Tot slot bespreekt Frank Vanhaecke de roman *Tekens van Leven* van Frederik Willem Daem. Het is eerder uitzonderlijk dat een roman in *Arduin* wordt besproken, maar ditmaal is er alle reden toe. Wie Brussel een beetje kent weet dat het nachtelijke alcoholverbruik – met alles wat erbij hoort – één van de belangrijkste wezenskenmerken van het Brusselse leven vormt, en dat niet alleen voor de jongere generatie. 's Morgens met een houten kop naar den bureau is een fenomeen dat vele Brusselaars immers niet zo vreemd is. En daarover – en een fout gelopen liefdesaffaire, dat hoort er immers ook vaak bij – gaat deze roman!

Het AMVB-team wenst u veel leesplezier in deze *Arduin* en kijkt ernaar uit om u in 2021 opnieuw te mogen ontmoeten. We wensen u – ondanks de corona-omstandigheden – uiteraard fijne kerst- en eindejaarsfeesten toe. Via www.amvb.be en onze facebookpagina blijft u op de hoogte van onze activiteiten, en aarzel niet om daar af en toe commentaar aan toe te voegen.

Erwin Eysackers, voorzitter Raad van Bestuur van het AMVB
December 2020

TONEELLEVEN TE LAKEN

LODE SONCK EN DE KONINKLIJKE TONEELVERENIGING ONDER ONS

Fernand Sonck

Het toneelleven te Laken moet wel bijzonder intens geweest zijn in het begin van vorige eeuw. Volgens de AMVB publicatie *Toneel en Theaterleven te Brussel na 1830* zouden er niet minder dan 17 toneelverenigingen hebben bestaan te Laken rond die periode. Een van de meest actieve was ontegensprekelijk de K.T.V. Onder Ons. Aansluitend op het artikel over deze vereniging door Wim van der Elst in het tijdschrift *Laca Tijdingen*¹, en dankzij familiearchief kunnen wij ons wat beter voorstellen wat het liefhebberstoneel in die tijden is geweest.²

Onder Ons werd gesticht op 11 september 1901 door een groep vrienden: Lode Sonck, Frans Michiels, A. Maluin, Gabriel Dermon en Frans Franson, met als spreuk 'Kunst Veredelt'. In het begin telde Onder Ons een dertigtal leden. Het lokaal was gevestigd bij Willem Michiels, Fransmanstraat 1 (op de hoek aan het Bockstaelplein, toen een herberg met feestzaal waar later een ASLK agentschap zou komen).

Als eerste voorzitter werd Alfons De Gheldere verkozen, broer van de dichter Karel De Gheldere.

Zoals Wim van der Elst het schreef in zijn bijdrage is het bericht van Antoine Demol, verslaggever bij *Het Laatste Nieuws*, daterend uit 1951 en gewijd aan de viering van het 50-jarig bestaan van de vereniging, een interessante bron van informatie. Daarnaast is ook heel wat terug te vinden in het maandblad *Onder Ons* dat door de vereniging werd uitgegeven en waarvan wij enkele nummers hebben teruggevonden.³

¹ van der Elst (W.), *Laca Tijdingen*, p. 22.

² Het archief van Lode Sonck werd in 2013 door zijn kleinzoon Fernand Sonck geschonken aan het AMVB. Het archief bevat documenten die inzicht geven in de toneelstukken van de Koninklijke Vlaamse Schouwburg (KVS) in de eerste helft van de 20e eeuw. In het archief zitten ook een aantal objecten, waaronder medailles die Lode Sonck ontving voor zijn toneelverdiensten. [BE AMVB 317]

³ Deze collectie kan u raadplegen in het [BE AMVB P1829]

Café van Willem Michiels, op de hoek van de Fransmanstraat 1 met het Bockstaelplein.
Dit was tevens het lokaal van de toneelkring Onder Ons

Het Roodhuis op het Roodhuisplein in Laken, 1904

De eerste vertoningen vonden plaats in het Roodhuis. De meeste actieve leden waren bekende figuren uit Laken. Er werden elke dag zang- en toneelrepetities gehouden. Uitgesproken volksstukken zoals *De kleine Bedelaar*, *De Baas uit 't Moriantje*, *De Duivelsdans*, *Vader Pluimsteel*, lokten bomvolle zalen. Het programma van de derde speeldag van het eerste toneeljaar (1901-1902) geeft ons een idee van hoe zo'n avond eruitzag. Niet minder dan drie stukken werden opgevoerd, opgeluisterd door dans en zang en afgesloten met een galop *Onder Ons*.

De vereniging zou naast de feestzaal Roodhuis ook in verschillende andere locaties optreden zoals de Renaissance in de Koninginnelaan en de feestzaal in de Stefaniestraat. Uitzonderlijke plechtigheden zoals jubileumvieringen vonden plaats in de Koninklijke Vlaamse Schouwburg in de Lakensestraat.

Wie was Lode Sonck ?

Lode Sonck was een volksjongen, geboren op 11 oktober 1872 als vierde kind van Constantinus Sonck en Philomena Arijs, beide uit Iddergem afkomstig en naar Laken uitgeweken in 1870. Lode groeide op in een eenvoudig werkmansgezin.

Zijn vader was jarenlang bareelwachter in Denderleeuw. Lode en zijn broer

Benedictus, ook wel 'Lewie en Benooi' zoals hun moeder hen aansprak, konden het goed met elkaar vinden en waren altijd samen. Geen wonder dat ze beiden op 16-jarige leeftijd als telegramdrager bij de Post in dienst genomen werden. Vrij vlug toonde Lode echter interesse voor theater en kunst.

In januari 1895, op 23-jarige leeftijd, stond hij voor het eerst op de planken. Hoewel hij als medeoprichter van *Onder Ons* ook het toneelmeesterschap waarnam, dit hem niet dezelfde functie te vervullen in talrijke andere Vlaamse toneelverenigingen zoals de Maelbeekzonen, de Verbroedering, de Toekomst van Brussel, de Brabantzonen van Koekelberg, Minerva van Hasselt, de Taalzucht en Toekomst van Mechelen.

Edmond Hendriks, de toenmalige bestuurder van de KVS, had dit jong talent al lang op het oog en bood hem in 1908 een contract aan als beroespeler. Hierdoor kon hij zich uitleven in het repertoire dat toen furore maakte. Hij speelde met evenveel talent blijspelen (zoals zijn unieke vertolking van het personage Beulemans in de Vlaamse versie van *Le Mariage de Mlle Beulemans*) als drama's, zoals het *Gezin Van Paemel*.

De rol van Baas Gansendonck in het gelijknamige stuk van Hendrik Conscience, leek als het ware voor hem geknipt. In 1930 was Lode zelfs te zien in een Vlaamse film: *Diepten* van Germain Baert en Jos Buyse.

De viering van zijn 30-jarige carrière in 1926 in de KVS en zijn meesterlijke vertolking van Vader Hardouin in *De Klauw*, een drama van Jean Sartène, had iedereen diep getroffen. Volgende anekdote toont aan hoezeer Lode geliefd was en zich tussen de mensen op zijn best voelde. In het stuk *De Klauw* is Vader Hardouin een kreupele oude man. Om het personage te vertolken zocht Lode inspiratie op straat, meer bepaald in de Fransmanstraat waar hij dikwijls een kreupele jongen tegenkwam, bijgenaamd het 'kriekske', die hem ongewild de verschillende houdingen aangaf die hij nadien op de planken kon aannemen om een indrukwekkende vertolking neer te zetten.

Naast zijn beroepsbezigheid als acteur, schreef hij ook talrijke toneelstukken: *Prix Bastin* (met Wiske Ghijs, die later de eerste echtgenote zou worden van zanger en filmster Johannes Heesters), *Zijn Stam* en nog veel meer.

Van bijzondere betekenis is *Het Gemeentejuweel*, het allerlaatste stuk van zijn hand. Tijdens de repetities van de eerste opvoering van dit stuk, in lokaal het Gulden Kasteel, werd Lode in september 1945 door een beroerte getroffen.

De gevolgen hiervan werden hem uiteindelijk op 29 oktober van hetzelfde jaar fataal.

Jochem Pezel, wat zijt ge voor 'nen Ezel

Blijspel in een bedrijf door F. REUTER

ROLVERDEELING :

Felix Van Degen, luitenant . . . MM. FR. MICHIELS
Jochem Pezel, zijn oppasser . . . LOD. SONCK
Een dienstjongen . . . . . J. VANDENBERG
Juffer Keffer, oude meid . . . . . Mev. ED. JACOBS
Freule Van Roerbeek . . . . . Mej. MARIA DEURBROECK
Frieda Van Degen . . . . . Mev. ART. MALUIN

DE KLEINE BEDELAAR

Groot beroemd drama met zang in twee bedrijven door LOD. SONCK,
muziek van JAN PRECKHER.

Eerste bedrijf. — “**DE SCHAKING**”, speelt in een dorp van Oost-Vlaanderen
op het einde der jaren 1700.

Tweede bedrijf. — “**TROUW BELOONT**”, twee jaar en half later te Brussel.

ROLVERDEEING :

Vader Goedbloed . . . . . M. J. NICAISE
Maria, zijne kleindochter . . . . . Mev. ART. MALUIN
Karel, echtgenoot van Maria . . . . . M. K. DE GHELDERE
Fransken, zoontje van Karel en
Maria . . . . . Jonge juf. ADELE STAELMANS
Neel, knecht bij Vader Goedbloed. MM. LOD. SONCK
Nardus Breekhals . . . . . FR. MICHIELS
Geert, herbergier . . . . . FR. FRANSON
Mina, zijne vrouw . . . . . Mej. MARIA DEURBROECK
Dries, veldwachter . . . . . MM. G. DERMON
Balthazar Debie, liedjeszanger . . . . . ART. MALUIN
Eerste dorpling . . . . . G. VAN MAREN
Tweede dorpling . . . . . F. DE VLEESCHOUWER
Eerste Heer . . . . . O. MEERT
Tweede Heer . . . . . E. VANDER TAELEN
Susse Knop . . . . . J.-B. DEWEECK
Lamme Zuur . . . . . K. DERMON
Nolle Vet . . . . . A. LUYCKX
Toone Pees . . . . . J. VANDENBERG
Rik van Pap . . . . . J. KISTHOUDT
Jan Trekkerzeel . . . . . J. VAN NIEUWLAND
Een gerechtsoverste . . . . . K. VAN MALDEREN
Een kindje . . . . . Kleine JOS. MALUIN
Boeren, Boerinnen, Dames, Heeren, Knaapjes, Meisjes.

DE ARME DICHTER

Romance te zingen door den Heer **Aug. DEQUES**, 1ste prijs van
het Conservatorium van Gent, lid van “*Onder Ons*”.

DE DUIVELSDANS

Zangspel in één bedrijf door P. KINTS, muziek van JAN BRAUN

ROLVERDEELING :

De Kegel, luitenant bij het Keurregiment MM. LOD. SONCK
Cesar, trommelaar . . . . . » K. DE GHELDERE
Kalevoet, oppasser bij De Kegel . . . . . P. VANDE ROY
Flora, marketenster . . . . . Mev. ART. MALUIN
Een soldaat . . . . . M. G. VAN MAREN
Soldaten

Speelt te Brussel onder “Maria-Theresia”

ORKEST

onder de leiding van den Heer L . . . . .

DANSORDE :

EERSTE PARTIJ	TWEEDE PARTIJ
1. WALS.	1. WALS.
2. POLKA.	2. MAZURKA.
3. KWADRIL.	3. LANSIERS.
4. SCHOTTISCH.	4. POLKA.
5. MAZURKA.	5. REDOWA.
6. WALS.	6. WALS.

Galop “**ONDER ONS**”

Onder Ons tussen 1901 en 1939

De periode tussen 1901 en 1939 was ontegensprekelijk de glansperiode van het liefhebberstoneel, dus ook voor Onder Ons. Er werd met groot succes deelgenomen aan de toen erg populaire toneelwedstrijden. In 1905 won het gezelschap de eerste prijs in Oudenaarde. Een jaar nadien behaalden ze een overweldigend succes in de prijskamp in Waregem: eerste prijs in de categorie drama en tweede prijs in de categorie blijspel. In 1907 won Onder Ons niet minder dan acht prijzen in de prijskamp van Oostende.

In Laken gaf de vereniging tot aan het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog drie tot vijf vertoningen per jaar. Tijdens de oorlogsjaren deed Onder Ons aan hulpverlening en voorzag ze de meest behoeftige gezinnen van voeding, kleding, melk. De toneelvereniging haalde in die tijd een som van 7.672,92 frank bij elkaar, een niet te onderschatten bedrag voor die tijd.

In die jaren, waar ellende hoogtij vierde, werden vaak letterkundige lezingen gegeven die druk bijgewoond werden. Deze lezingen vonden plaats in het lokaal bij Willem Michiels of liever 'Lomme Michiels'. Onder andere Alfred Bogaerd, Fons Bosmans en Lode Sonck traden op als sprekers. Op een avond, toen Lode een werk van Karel Ledeganck aan het voorlezen was, stormde plots een Duitse patrouille het lokaal binnen. De officier vloog naar de lessenaar en legde de hand op het boek. Misschien dacht hij dat het om een politieke meeting ging. Toen hij zag wat het was zei hij: 'Goed, dat mogen jullie nog vaker doen' en reikte Lode de hand, die deze weigerde met de woorden: 'ik reik niet de hand aan een vijand van mijn land'. Een paar jaar later zou Lode trouwens opnieuw blijk geven van zijn gehechtheid aan zijn vaderland door zijn ontslag aan te bieden aan de Post met de woorden: 'Mijn plicht als Belgische bediende verbiedt mij mijn ambt te vervullen... Dit besluit wordt mij opgedrongen door mijn geweten'.

Na de bevrijding kon de vereniging zich weer wat actiever opstellen: nieuwe stukken werden opgevoerd en er werd deelgenomen aan de meest vooraanstaande wedstrijden.

De periode 1920-1930 zou wel zeer bijzonder worden. De meest vooraanstaande actieve leden die tot de allereerste lichte spelers behoorden zouden tijdens die periode hun 25-jarig jubileum vieren als toneelkunstenaar. Niet alleen Lode Sonck werd gevierd (1926) maar ook Frans Michiels (1925), Oktaaf Meert (1927) en Gustaaf De Vleeshouwer (1928), die de fakkel als voorzitter van Frans Michiels had overgenomen in 1919 en dit tot 1926.

hierboven: Lode Sonck rond 1900
midden: Lode Sonck als Baas Gansendonck in het gelijknamige stuk van Hendrik Conscience, rechts als vader Hardouin in *De Klauw*, KVS 1926
onder: Vele leden van Onder Ons vierden in de jaren 1920 hun 25-jarig jubileum als toneelkunstenaar: oud-voorzitter Frans Michiels (links) in 1925, voorzitter Gustaaf De Vleeshouwer (rechts) in 1928

De vereniging had ook een zekere maatschappelijke rol te vervullen en bracht mensen bijeen in een gezellig samenzijn. In dit opzicht was de jaarlijkse uitstap met leden en verwanten naar Ternat een unieke gelegenheid. Om 8 uur 's morgens verzamelden ze aan het lokaal en van daaruit gingen ze in stoet naar het station van Jette waar de trein van 8u44 namen.

De dag ging door in het domein Eutherpe waar men allerlei spelen en activiteiten voorzag: koers lopen (o.a. een zakkenloop voor de dames), een tom-bolatrekking, voordrachten en zangoptredens. Men verkoos de 'deugdzaamste jonge dochter' en sloot daarna de dag af met een danspartij. 's Avonds ging het gezelschap in stoet van het station in Jette terug naar het lokaal met Japanse lichtjes. Het is tijdens één van die stoetsgewijze optochten door Jette dat Robert Sonck, zoon van Lode, plots een jonge dame tussen de toeschouwers zag staan. Wat er juist gebeurde weet de auteur van dit artikel niet, wel is het zo dat zij een jaar later huwden en dat ondergetekende in oktober 1939 het levenslicht zag.

In een artikel verschenen in het maandblad van de vereniging van september 1926 maakt Frans Michiels, één van de medestichters, de balans op van het eerste 25-jarig bestaan: 'Onder Ons is gedurende het verlopen kwart eeuw de ziel van het toneel hier te Laken geweest en onverpoosd is er gedurig gewerkt voor kunst en beschaving van het volk. Spijtig dat er zoveel onverschilligheid bestaat bij de stadsoverheden en vooral bij het volk. Maar laten wij maar niet de moed verliezen, één dag zal wel komen dat het volk ons zal verstaan.'

De jaren vijftig: de kentering

Begin van de jaren vijftig was Onder Ons nog zeer actief geweest met jaarlijks drie à vier vertoningen, cabaretavonden en gezellig samenzijn.

Als voorzitter van de vereniging werd Karel De Beul aangesteld. Ondertussen wijzigde het theatergezelschap grondig met de opkomst van een aantal nieuwe figuren, allen talentvolle acteurs. De meeste onder hen waren welbekend in Laken omdat zij in de gemeente woonden of er als handelaar gevestigd waren. Robert Sonck had de fakkel overgenomen. Hij stond op de planken als acteur en nam ook de regie in handen. Robert was eveneens vele jaren verbonden aan het vast gezelschap van de KVS waar hij dikwijls optrad samen met zijn vader. Een bijzondere opvoering was de vertoning in het Gulden Kasteel op 15 en 16 oktober 1949 van het laatste stuk van Lode, *Het Gemeentējuweel*.

1950 begint opnieuw bijzonder druk met op 28 en 29 januari de opvoering van *Blanchette*, waarin Robert Sonck de rol overnam die zijn vader Lode met

Het Gulden Kasteel waar de vertoningen van Onder Ons in de periode net na de Tweede Wereldoorlog plaatsvonden, in de feestzaal op de eerste verdieping.

zoveel bijval had vertolkt in de KVS. In oktober kwam het blijspel *Als de Haan Kraait* aan bod met ongeveer dezelfde bezetting.

Enkele bekende spelers uit deze periode waren: voorzitter Karel De Beul en zijn echtgenote; Frans Netels, een welbekende handelaar uit de Fransmanstraat; Bernard Holemans, schilder uit de Leopold I-straat die tevens instond voor het vervaardigen van de schermen en zijn echtgenote Margriet; Amaat Sellier, de dameskapper uit de Leopold I-straat die instond voor de pruiken en grime en zijn echtgenote Mary; Jan Christiaens, de herenkapper uit de Leopold I-straat; Frans Longin, postbode van beroep maar een talenvol acteur; Willy Mills en Miel Allardin.

(Ik heb aan deze zin een dubbel-punt en een aantal punt-komma's aan toegevoegd om de leesbaarheid van de opsomming te vergroten - FD). Jan Dermon, zoon van Gabriël Dermon, verdient een speciale vermelding als medestichter van Onder Ons en uitbater van het Gulden Kasteel waar de vertoningen in de periode vlak na de Tweede Wereldoorlog plaatsvonden, in de feestzaal op de eerste verdieping. Later zou een nieuwe figuur de spelerssequipe komen vervoegen. Piet Eeckelaert, die enkele jaren nadien een mooie carrière zou uitbouwen in de Vlaamse filmwereld met rollen in o.a. *Anita My Love*.

De zetel van de vereniging werd in 1956 verplaatst naar de Wijngaardstraat, waar de zittingen tot in 1966 zouden blijven plaatsvinden. Vermoedelijk had dit te maken met het overlijden van Jan Dermon medio 1950. Daarna veranderde het Gulden Kasteel immers van uitbater en alles laat vermoeden dat het niet meer mogelijk was verder te beschikken over de feestzaal.

Rond die periode onderging het socio-culturele leven in de hoofdsteden grondige veranderingen waarbij er minder belangstelling uitging naar gemeenschappelijke omgang, zoals men dit tijdens het Interbellum en vlak na de Tweede Wereldoorlog had gekend.

We denken aan verschillende zaken die dit kunnen verklaren: de opkomst van de televisie, waarbij de mensen minder met elkaar gingen communiceren en zich 's avonds liefst thuis gingen opsluiten; de doorbraak van de auto, waarbij de mensen zich gemakkelijker gingen verplaatsen en tijdens de weekends meer interesse gingen vertonen voor een trip dan wel voor een toneelopvoering in hun gemeente.

Een bijkomende factor die misschien de achteruitgang van de belangstelling voor het liefhebberstoneel verklaart, is de grondige gedaantewisseling van zowel het repertoire als van de encenering. Er werd meer gegrepen naar moderne, uit het Engels vertaalde stukken van Amerikaanse of Britse auteurs die focusten op de maatschappelijke problemen van hun tijd. Dit stond in contrast met de behoeften van het merendeel van de toneelliefhebbers die het liefst hielden bij 'een lach en een traan' en van toneel vooral verwachtten dat het hen zou vermaken.

Op vlak van encenering kwam er een einde aan de kleurrijke schermen. Ze werden vervangen door eenvoudige doeken en gordijnen, zo weinig mogelijk meubilair op de scène en een bijzonder sober spel van de acteurs. Toch hield Onder Ons het nog het lang vol. In 1951 was het de enige overgebleven Nederlandstalige toneelvereniging in Laken. Uiteindelijk kwam er in 1966 een einde aan haar bestaan. Sommige zullen ook beweren dat het gezelschap zich niet tijdig kon hernieuwen. Dit was reeds in 1925 de vaststelling van voorzitter Frans Michiels die het volgende schreef, onder het motto *Het toneel te Laken*⁴: 'De jonkheid voelt zich naar ons niet getrokken, omdat ze geen uitspanning genoeg hebben. Sport en Cinema is hun aantrekkelijker. Gaat de maatschappijen van Laken af? Bijna alle spelers van over twintig en nog meer jaren, en die mensen moeten blijven spelen, zelfs nog rollen van 'jeune premier'. Nieuwe elementen komen bij, maar voor niet lang, tot als ze beginnen te verkeren (sic) dan mogen ze niet meer van 't liefje en om er mede wel te verstaan, laten zij het toneel maar daar, ze staan nog liever onder de bezem (sic).'

⁴ Maandblad *Onder Ons*, december 1925, p. 2

Boven: men herkent van links naar rechts : Mevr. Van Den Bossche, Robert Sonck, Frans Netels, Mevr. De Beul, J. Van De Voorde, Miel Allardin (op de stoel), voorzitter Karel De Beul, Mary Sellier, Jan Dermon, J. Christiaens , Mevr. Holemans, Bernard Holemans, Frans Longin (staande) en Willy Mills (zittend) – oktober 1949. Links: *Blanchette* in de zaal het Gulden Kasteel, januari 1950. Men herkent van links naar rechts: Robert Sonck, Margriet Holemans (staande) en Mary Sellier (knielend).

KATHLEEN DE BLAUWE

AFSCHEIDSINTERVIEW

Mike Carremans

Na negen jaar dienst als project- en later publieksmedewerker zei Kathleen De Blauwe in september vaarwel aan het AMVB. In dit afscheidsinterview van Mike Carremans kijkt ze terug op hoe ze erfgood dichter tot alle Brusselaars trachtte te brengen en de zaken die haar het meest zijn bijgebleven. Een terugblik.

Wanneer ben je aan de slag gegaan aan het AMVB?

Dat moet in 2011 geweest zijn? Dat was eerst op een project rond Turkse familiegeschiedenissen i.s.m. Familiekunde Brussel. Daarna ben ik nog een tijdje les gaan geven in Brussel aan het Imelda-Instituut. Een jaar later ben ik dan terug door het AMVB gevraagd om te beginnen aan een project rond mondelinge geschiedenis.

En waarover ging dat project?

Dat mondelinge geschiedenisproject ging over *Het Vlaams Geheugen van Brussel*. Het was een project waarbij de stem werd gehoord van belangrijke pioniers die in Brussel het Nederlandstalig sociaal-cultureel verenigingswerk hebben opgebouwd en gerepresenteerd zijn in de collectie van het AMVB. Het project handelde vooral over hoe ze, voornamelijk rond onderwijs en cultuur, een netwerk hebben opgebouwd dat uiteindelijk heeft geleid tot de oprichting van de Nederlandse Commissie voor de Cultuur van de Brusselse Agglomeratie (NCC) en later ook de Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC).

En op welke wijze werd dit publiek gemaakt?

Dat gebeurde tijdens twee publieksmomenten. Een moment was voor de getuigen die aan dit project hebben meegewerkt. Tijdens dit moment konden ze elkaars interviews beluisteren en kregen ze meer uitleg over de wijze waarop deze werden verwerkt in de collectie en hoe ze gebruikt kunnen worden. We hebben toen ook het aantal jaren waarin al deze personen actief waren opgeteld om tot kijken hoeveel jaren geschiedenis we met dit project verzameld hadden. Dat was een erg leuk project. Van wie daaraan heeft meegewerkt weet ik nog dat onder anderen Louis Van Geyt, Georgette Van Straelen-Van Rintel, Kamiel D'Hooghe en Reej Masschelein aanwezig waren bij dat moment.

Het tweede luik dat we naar aanleiding hiervan organiseerden was meer wetenschappelijk georiënteerd. Daarin werd de rol van mondelinge geschiedenis in archieven voornamelijk behandeld. Zo werd er bijvoorbeeld besproken wat de verhouding is tussen de waarde van een mondelinge en een schriftelijke bron.

Uiteindelijk heb je een traject van negen jaar afgelegd aan het AMVB. Wat zijn de projecten en initiatieven waaraan jij de beste herinneringen overhoudt?

Dat was zeker de Erfgoeddag van 2014 met als thema *Grenzeloos*. Daarbij hebben we op een ludieke en interactieve manier met verschillende partners rond erfgoed, grenzen en diversiteit gewerkt met als centraal thema 'rituelen'. Hiervoor werkten we samen met onder andere Familiekunde, het Humanistisch Verbond en de Vereniging voor Ontwikkeling en Emancipatie van Moslims (VOEM) rond verschillende thema's, zoals het huwelijk, geboorte en dood. Door het samenbrengen van verschillende visies rond deze universele thema's (geboorte, dood, ...) ontstond er een kruisbestuiving die ook vernieuwend was voor de werking van het AMVB.

Daarnaast denk ik zeker ook terug aan het project met het Lucerna-College waarbij we op een dag tijd met alle leerlingen en leerkrachten samen een tentoonstelling hebben opgebouwd.

Ik had alle vitrinekasten van de zaal opengemaakt, het thema was *Identiteit en Migratie*. De leerlingen hadden zelf ook interviews afgenomen bij hun grootouders en hun ouders. Er kwamen 80 leerlingen op ons af. Op hetzelfde moment was er ook al een andere klas die een sessie over 'erfgoed en archief' kreeg. Op dat moment was Lien zwanger en ze moest afgevoerd worden met een ambulance. Wij stonden daar met een 100-tal leerlingen van het Lucerna-College: één groep die een tentoonstelling wilde maken en een andere groep die een opleiding rond erfgoed wilde volgen. Dat was even improviseren, maar dat is allemaal wel goed gelopen. Ik herinner mij dat Frederik die sessie van Lien heeft overgenomen en dat hij achteraf tegen mij zei: 'Goh Kathleen, ik heb nog nooit zoveel het woord erfgoed gezegd, misschien neem jij nu best over', terwijl ik daar met al die leerlingen stond. Ik vond dat wel een heel fijn moment, omdat we er als team iets van hebben gemaakt. Het Lucerna-project was een moeilijk project, maar ik heb er ook heel veel van geleerd: hoe je met leerkrachten of leerlingen met erfgoed in een diverse context kan omspringen.

Dit wordt meer en meer van belang, je haalde het zelf net aan: kruisbestuivingen. Op welke aspecten kijk je tevreden terug in dat traject van tien jaar? Waar vind je dat je een steen hebt verlegd binnen je parcours? Waarvan denk je: hier heb ik toch wel impact gehad op de werking van het AMVB of het erfgoedveld in het algemeen in Brussel?

Dat zijn kleine dingen. Dit manifesteert zich soms in een aha-erlebnis van iemand die deelnam aan een publieksmoment of workshop rond erfgoed. En waarbij die persoon ineens beseft 'Ah, wat ik thuis heb is ook erfgoed, als herinnering, hoe moet ik dat bewaren? Dat vertelt wel iets over wie ik ben, mijn identiteit. Hoe moet ik dit delen met andere mensen? Dit is eigenlijk ook erfgoed. Ik kan er toch met mijn kinderen over babbelen.'

Dit zijn kleine momentjes, waar ik blij om ben. De doelgroep van NT-2 cursisten terug betrekken bij het erfgoed van het AMVB was een langzaam proces, dat was wel eventjes knokken. Het erfgoed en archief relevant maken voor hen, om zo Nederlands te oefenen en om te zien: 'Wie ben ik als niet-Nederlandstalige, als Brusselaar, als expat?' Dit ontdekten ze door kennis te maken met de collectie van het AMVB. In het begin was dat wat moeilijk, maar je kan op een heel interactieve manier, met enthousiasme en passie tonen wat er gebeurt achter de schermen van het AMVB. Zo krijg je die doelgroep mee in het verhaal. Bepaalde begrippen vanuit behoud en beheer probeerden we op een visuele en didactische wijze over te brengen. Dat vond ik tof.

Bij *Velomuseum* hebben we een workshop gehad rond het maken van juwelen. Zo hadden we een bezoek van het Centrum voor Basiseducatie. Ze kregen een rondleiding in *Velomuseum* en volgden daarna de workshop. Je zag de evolutie bij de cursisten: in het begin waren ze nog heel schuw en bescheiden en daarna kwamen ze los. En dan had er een vrouw een juweeltje gemaakt, een oorbelletje van een fietsband. Ze was zo blij, dat maakt je dag goed, dan heb je wel je verhaal overgebracht.

Dat is waar!

Dit is een van de opdrachten van het AMVB, dat is mijn publiekvisie daarover: via erfgoed mensen samen brengen, hen erover laten babbelen, verschillende visies kunnen hebben, van elkaar iets laten leren op een formele en informele manier.

Dit was zeker een van je zeer sterke kanten. Om nog even terug te komen op de conversatietafels. Ieder van ons heeft wel zijn tijd nodig om door de compactussen te gaan en rond te neuzen in de collectie van het AMVB. Als je nu zelf een 'conversation piece' mag selecteren uit de collectie van het AMVB om te tonen aan je vrienden, wat zou je dan kiezen?

Er zitten veel toffe dingetjes tussen... Het doosje van Mallemunt, dat was een heel tof collectie-item; een brief van Laura Hiel over het overlijden van haar vader, Emmanuel Hiel, met de vraag om de as van haar vader samen met het riet uit te strooien over de Schelde; een beker van het landjuweel, de kostuums van Dito'Dito.

Je mag er maar één op tafel zetten, Kathleen. Je dagelijkse pendel van Antwerpen naar Brussel zal je niet meer moeten doen. Ik kan me voorstellen dat je dit in de huidige omstandigheden niet mist. Maar toch, het AMVB is het Archief en Museum voor het Vlaams leven in Brussel, is er iets dat je mist aan Brussel? Het feit dat je er niet meer dagelijks komt?

Brussel is sowieso een superdiverse stad, maar Antwerpen heeft ook zijn superdiverse kanten. Ik zal wel wat dingen missen van Brussel, zoals de netwerken die ik er heb opgebouwd. Maar het sociaal-cultureel verenigingsleven in Brussel en in Antwerpen loopt wel wat door elkaar. Veel aspecten zijn ook een beetje hetzelfde, de mensen kennen elkaar. Antwerpen laat Brussel niet los of Brussel laat Antwerpen niet los, ik denk dat het in deze coronatijden nog veel meer door elkaar loopt. Ik mis het sociaal contact, met de mensen, de Erfgoedcel, de archiefvormers.

ARCHIEFAANWINSTEN NAJAAR 2020

Florian Daemen

Trofeeëncollectie Royal Cureghem Sportief

Op 14 augustus 2020 mocht het AMVB de indrukwekkende trofeeëncollectie van wielersportclub Royal Cureghem Sportief in ontvangst nemen. Deze collectie was sinds 2014 in bruikleen gegeven aan KOERS, het Museum van de Wielersport te Roeselare, maar het bestuur van de ploeg wenste de collectie graag dichterbij huis te bewaren.

Royal Cureghem Sportief is een competitieve wielersportclub uit Anderlecht die sinds haar oprichting in 1911 onafgebroken heeft deelgenomen aan regionale, nationale en internationale wielervedstrijden. Hoewel aan het einde van de negentiende eeuw er in en rond Brussel reeds tal van fietsclubs actief waren, bleven hun activiteiten beperkt tot recreatief fietsen, groepsuitstapen en kunstrijden. Slechts een minderheid van deze clubs telde in hun beginjaren ook competitierenners onder hun leden. Vanaf ca. 1907-1908 begon het competitief wielrennen echter aan populariteit te winnen. De explosie van Cyriel Van Hauwaert in de Franse wegkoersen

en de democratisering van de fiets zorgden ervoor dat steeds meer volksjongens zelf het zadel bestegen. Straatkoersen werden een vast onderdeel van lokale kermis- en er werden verscheidene nieuwe wielerverenigingen opgericht die zich toelegden op het wedstrijdfietsen.¹

Royal Cureghem Sportief werd binnen deze context opgericht op 18 november 1911, door andere toenmalige profrenner René Vermandel (1893-1958). Ook tijdens het hoogtepunt van zijn carrière zou Vermandel voor Cureghem Sportief wedstrijden blijven rijden. Na zijn loopbaan als profrenner bleef hij tot aan zijn dood penningmeester van de club. Het clublokaal van Cureghem Sportief was tevens lange tijd gevestigd in de door hem uitgebate brasserie La Becasse te Anderlecht.²

Tijdens de jaren 1930 behoorde Cureghem Sportief, samen met clubs als Cureghem Pedaal en Guidon Bosvoorde, tot de toonaangevende Brusselse wielersportclubs. De club deed

¹ VAN WIN, J., 'Wielersport in Laken', *LACA Tijdingen*, 17 (2006), nr. 3, p. 8-10.

² <https://wielersarchieven.be/forum/showthread.php?t=27399&highlight=Cureghem+Sportief>

De Trophée Peugeot de Belgique (1926-1928). Met een hoogte van 50 cm is dit meer een standbeeld dan een trofee. De leeuw verwijst uiteraard naar het logo van de sponsor Peugeot.

mee aan wedstrijden op verschillende niveaus en is zelfs de enige club in België die 100 jaar lang zonder enige onderbreking wielrenners van alle categorieën tot haar gelederen kon rekenen.³ Ondanks dit uitgesproken competitieve karakter bleef de club gedurende lange tijd zowel liefhebbers als professionele renners in haar clubstructuur combineren.

³ SCHOONJANS, T., "Kaarsjes voor Cureghem Sportief", *Bruzz* (<https://www.bruzz.be/sport/kaarsjes-voor-cureghem-sportief-2010-07-09>), geraadpleegd op 29 oktober 2020.

De trofeeëncollectie van Royal Cureghem Sportief is misschien wel het meest tastbare bewijs van de geschiedenis en het succes van de club. De collectie bevat 62 trofeeën van diverse omvang en gaat bijna volledig terug tot de beginjaren van de club. De oudste trofee uit de collectie dateert uit 1921 en is gewonnen op een wedstrijd van de Véloclub Jodognois. Dit is weliswaar niet de eerste overwinning van Cureghem Sportief – in 1920 bijvoorbeeld behaalde de ploeg de titel van kampioen op het Belgisch

links: Trofee gewonnen op de wedstrijd die de Véloclub Jodoignos organiseerde op 15 augustus 1921. Dit is de oudste beker uit de collectie.
rechts: Trofee gewonnen op het kampioenschap van Brabant van 1981. Bovenop de 'UFO' stond oorspronkelijk nog een kleine wielrenner.

Beker van de Coupe Belsack Huyssinghen uit 1932.

Interclubkampioenschap – maar is wel de oudste beker die nog in het bezit van de club is. De recentste trofee uit de collectie dateert uit 2005 en werd gewonnen tijdens een wedstrijd van de Vriendenkring Pajottenland West-Brabant. De meeste trofeeën dateren uit de jaren 1930 – zoals bijvoorbeeld de Beker van Het Laatste Nieuws uit 1932 en die van het Kampioenschap van Brabant uit 1935 – maar ook in de decennia daarna haalde de club regelmatig prijzen binnen.

De Wisselbeker Oscar Remy, gewonnen op Luik-Bastenaken-Luik in 1985. De beker is vernoemd naar de Luikse wielerspionier die leefde van 1867 tot 1922.

Een opvallende verschijning is de Trophée Peugeot de Belgique (1926-1928), een 50 cm hoog leeuwenstandbeeld. Nog groter is de trofee van de Coupe J. Sels (datum onbekend), georganiseerd door de krant Le Journal. Met een hoogte van 108,5 cm heeft deze trofee meer weg van een standbeeld dan van een beker. De trofeeëncollectie vormt een fysieke neerslag van de wedstrijden waaraan Curgehem Sportief heeft deelgenomen en de successen die de club heeft behaald.

Naast het verzamelde palmares van een club die na 100 jaar nog steeds actief meedoet aan wedstrijden, vormt de collectie ook een goede getuige van hoe de vormgeving en het gebruikte materiaal van wielersporttrofeeën doorheen de jaren zijn veranderd. Terwijl bij de oudere trofeeën de klassieke metalen beker, al dan niet met een marmeren voet, nog de norm was, zijn deze doorheen de jaren vervangen door plakaten in kunststof en glas. Ook de omvang van de trofeeën werd steeds meer bescheiden.

Het archief van Royal Cureghem Sportief, dat materiaal bevat uit de periode 1912-1996 berust nog bij de vereniging zelf.⁴

⁴ <https://archiefpunt.be/record?id=20481>

Trofee uitgereikt door Vriendenkring Pajottenland West-Brabant in 2004. Dit is de meeste recente trofee uit de collectie.

Archief Luisterpunt

[BE AMVB 371]

Een aantal luisterboeken op audioband, bewaard in de kenmerkende kunststof doosjes.

Luisterpunt is de Vlaamse bibliotheek voor personen met een leesbeperking. Met een collectie van meer dan 27.000 luisterboeken en 16.000 brailleboeken helpt Luisterpunt niet alleen blinden en slechtzienden, maar ook personen met dyslexie en MS- en afasiepatiënten met het ontdekken van de Belgische en internationale literatuur.

Omdat de doelgroep van Luisterpunt verspreid is over heel Vlaanderen en vaak ook minder mobiel is, wordt er gewerkt volgens het principe van de verzendbibliotheek. De lezers gaan niet zelf in de rekken op zoek naar een boek, maar Luisterpunt stuurt ze rechtstreeks naar hen op. Tegenwoordig kunnen alle luisterboe-

ken ook via de website van Luisterpunt gedownload worden.

2020 was een jaar vol verandering voor Luisterpunt. Na een lange loopbaan in de bibliotheeksector ging directeur Geert Ruebens begin oktober op pensioen en Luisterpunt zelf is in augustus vanuit Laken verhuisd naar een nieuwe locatie in het hartje van Brussel. Vroeger had de bibliotheek voor de bewaring van haar braille- en luisterboeken op audioband nog een groot magazijn nodig, maar nu de collectie volledig digitaal wordt bewaard en beheerd, is zo veel ruimte niet meer nodig. Om haar publiek beter te kunnen bereiken, is Luisterpunt verhuisd naar een meer centraal gelegen locatie.⁵ De bibliotheek maakte van deze gelegenheid gebruik om haar erfgoed aan het AMVB over te dragen.

Luisterpuntbibliotheek is in 2008 ontstaan uit de fusie van de Vlaamse Luister- en Braillebibliotheek (VLBB) en de Vlaamse Klank- en Braillebibliotheek (VKBB). De Nederlandstalige VLBB werd in officieel 1979 afgesplitst van de Franstalige Ligue Braille. Tot dan werden de Nederlandstalige audioboeken ondergebracht onder de collectie 'anderstalige boeken'. De splitsing kwam er na lobbywerk van onder meer Lydia

⁵ Een nieuwe werklocatie én een nieuwe directie voor Luisterpuntbibliotheek, Luisterpuntbibliotheek (<https://www.luisterpuntbibliotheek.be/nl/node/1295>), geraadpleegd op 22/10/2020.

Deveen en Jan Beghin, en ook toenmalig staatssecretaris van Begroting en Vlaamse Zaken Marc Eyskens had geijverd voor een zelfstandige Vlaamse blindenbibliotheek. De nu zelfstandige VLBB vestigde zich in Laken, waar ze een groot magazijn ter beschikking kreeg voor de opslag en het beheer van haar boekencollectie. De VLBB was echter niet de allereerste Vlaamse blindenbibliotheek. Die eer valt te beurt aan de VKBB, die in 1923 was opgericht door de katholieke vereniging Blindenzorg Licht en Liefde om oud-leerlingen van de Brugse blindenschool Spermalie van brailleboeken te voorzien.⁶

In 2008 fuseerden beide bibliotheken tot Luisterpunt, dat gevestigd bleef in de gebouwen van de voormalige VLBB. Voor een meer uitgebreid relaas over de geschiedenis van Luisterpunt en de VLBB kan u terecht in het artikel over de geschiedenis van Luisterpunt verder in *Arduin* p. 47. De overgedragen erfgoedcollectie van Luisterpunt bestaat uit twee onderdelen: het archief en de collectie audioboeken.⁷ Het archief bestaat uit de deelarchieven van de VLBB (1975-2008) en de VKBB (1976-2005) en

⁶ 'Historiek', *Licht en Liefde. Hulp voor blinden en slechtzienden* (<https://www.blindenzorglichtenliefde.be/nl/wiezijnwij/index/711/historiek>), geraadpleegd op 22/10/2020.

⁷ De brailleboeken zijn geschonken aan de Koninklijke Bibliotheek van België.

omvat dus de periode van voor de fusie. Het volledige archief beslaat zo'n 6 strekkende meter. Via het archief kan men achterhalen hoe een verzendbibliotheek in de praktijk wordt georganiseerd en hoe de voorgangers van Luisterpunt hun omvangrijke collectie aan luister- en brailleboeken hebben kunnen opbouwen. Naast de gebruikelijke bestuursverslagen en boekhoudkundige stukken bevatten beide deelarchieven ook personeelsdossiers, beleidsnota's, werkingsverslagen en catalogi van de boekencollectie. Een inventaris is momenteel in voorbereiding.

Naast het archief heeft Luisterpunt ook een selectie aan audioboeken van Vlaamse auteurs overgedragen. Interessant is dat een groot deel van de audioboeken door de auteurs zelf zijn ingesproken. Werken van onder andere Hugo Claus, Geert Van Istendael, Kristien Hemmerechts, Marc Eyskens, Miel Dekeyser en Paul De Ridder kunnen op deze manier beluisterd worden. De collectie bevat zowel fictie- als non-fictieboeken en is verder op te delen in een verzameling fysieke en een verzameling digitale audioboeken.

Het grootste deel van de overgedragen collectie bestaat uit luisterboeken op quarter-inch-audiobanden. In totaal zijn er 327 titels overgedragen, verdeeld over 1.109 afzonderlijke banden. Van 148 titels werden ook de ver-

sies op audiocassette overgedragen (470 cassettes in totaal). Wanneer een lezer een audioboek aanvraag, werden de banden of cassettes per post opgestuurd. Aangezien sommige boeken uit 10 of meer audiobanden konden bestaan, werd dit vaak al snel een lijvig pakket. Na gebruik werd alles netjes teruggestuurd. Luisterboeken op audioband hebben als groot nadeel dat de opslag van banden zelf veel ruimte vereist, meer nog dan bij een gewone bibliotheek. Ook verslijten de banden na veelvuldig gebruik. De introductie van digitale audioboeken bood een handige oplossing voor deze problemen. Digitale audioboeken zijn onbeperkt kopieerbaar, kunnen veel sneller aan de lezers bezorgd worden en vereisen nauwelijks nog een fysieke opslagruimte. Een deel van de boeken op audioband is door Luisterpunt omgezet naar een digitaal audioboek, maar dit is zeker niet voor elk boek gedaan. De digitale audioboeken van Luisterpunt zijn opgesteld volgens de internationale DAISY-standaard (Digital Accessible Information System). DAISY-boeken volgen een vaste structuur waardoor lezers makkelijk doorheen het digitale audioboek kunnen navigeren. DAISY-bestanden worden afgespeeld via daartoe bestemde apps en programma's, of kunnen via een CD of geheugenkaart afgespeeld worden met een DAISY-speler. Luisterpunt heeft aan het AMVB 206 DAISY-boeken overgedragen, goed voor een totale be-

standsomvang van 37 GB. Omdat de audiobanden fragiel zijn en het moeilijk is om de vereiste afspel-apparatuur te vinden, komen de fysieke audioboeken in aanmerking voor digitalisering. Samen met de digitale audioboeken zullen ze op termijn beluisterbaar zijn via de digitale leeszaal van het AMVB.

Tijdschriften KOEB

[BE AMVB 372]

Katholieke Opvoeding en Cultuur Brussel

In mei 2020 droeg het Katholieke Opvoeding en Cultuur Brussel (KOCB) een collectie digitale tijdschriften over aan het AMVB. Het gaat om een aantal digitale drukproeven van het tijdschrift *Knooppunt* (2003-2006) en vijf jaargangen van de digitale nieuwsbrief *Knooppuntkrant* (2007-2011). Deze tijdschriften informeren de lezer over de activiteiten en engagementen van het KOCB en geven het katholieke perspectief op het Nederlandstalige onderwijs in Brussel

Het KOCB werd opgericht in 1972 door enkele geëngageerde katholieke Brusselaars. Ze wilden zich daarbij niet alleen richten op het Nederlandstalige katholieke onderwijs in Brussel, maar legden zich ook toe op voor- en naschoolse opvoeding en culturele initiatieven. Als dienstverlenende organisatie zorgt

België – Belgique
P.B.
1150 Brussel 15
1/4250

ARS TOERISTICA

18de jaargang - Nr. 3 - juli - september 2003

Driemaandelijks Tijdschrift van

TOERISTICA
V.Z.W.

OUD-STUDENTENBOND TOERISTISCHE GIDSEN COOVI

1150 BRUSSEL 15

V.U.: Michaël Valkeniers, Kasteellaan 12 bus 13, 1081 Brussel

Cover van het derde nummer van *Ars Toeristica*, jaargang 2003 (P0179).

het KOCB voor de coördinatie, promotie en belangenverdediging van de katholieke Nederlandstalige scholen, kinderdagverblijven en voorschoolse instellingen in Brussel. Op deze manier wil de organisatie bijdragen aan de pastorale zorg en opvoeding van de jeugd van een minderheidsgroep binnen een multiculturele hoofdstad.

Bron: CAMMAER, H., 'Katholieke Opvoeding en Cultuur Brussel (1971-Heden)', *ODIS* (<https://www.odis.be/hercules/toonOrg.php?taalcode=nl&id=10557>), geraadpleegd op 22/10/2020.

Archief Toegico

[BE AMVB 373]

Toegico is de vereniging van oud-leden van de opleiding Gids/Reisleider aan het CVO/COOVI te Anderlecht (het vroegere Elishout Brussel). Hoewel het in de eerste plaats een vereniging is voor Brusselse gidsen, kan iedereen met een hart voor Brussel lid worden. Toegico onderhoudt het contact tussen haar leden en organiseert regelmatig culturele activiteiten. Naast voordrachten en wandelingen worden er ook regelmatig excursies naar het binnen- en buitenland georganiseerd. Een dagwandeling in een Brusselse gemeente en een meerdaagse reis naar het buitenland behoren tot de jaarlijkse tradities. Het contact met de leden wordt onderhouden via de website en het viermaandelijks tijdschrift *Ars Toeristica*.

Het archief van Toegico behelst de periode 1988-2012 en bevat voornamelijk administratieve stukken. Naast notulen en verslagen van de Raad van Bestuur en Algemene Vergadering zijn er in het archief ook ledenregisters, nieuwsbrieven en allerhande aankondigingen en uitnodigingen te vinden. Samen met het archief werden ook 35 jaargangen van *Ars Toeristica* aan het AMVB overgedragen. Het archief van Toegico is geïnventariseerd en kan samen met de tijdschriften geraadpleegd worden.

Affiches Bertha De Keyzer

[BE AMVB 375]

Bertha De Keyzer is penningmeester en afgevaardigde van de culturele raad bij het Davidsfonds Elsene. In juli droeg zij enkele affiches van het Davidsfonds Etterbeek-Elsene aan het AMVB over, samen met diverse publicaties en documentatie inzake het Brusselse onderwijs

Affiches Ever Meulen

[BE AMVB 374]

Enkele maanden terug mocht het AMVB onverwachts een illustere gast ontvangen op de affichetentoonstelling *Blijven Plakken: Ever Meulen, prominent grafisch kunstenaar en notoir Brussels affichemaker. Wat een eer. Daarenboven bleef het niet bij een enkel bezoek, enkele weken later werden er zeven affiches voor het archief bezorgd, door de meester zelf.*

Een gesprek met Ever Meulen over het ontstaan van elk van deze affiches, het is als kuieren over de prettig gestoorde artistieke scène van de Brusselse jaren 1980.

EM: 'Ik werkte voor *Humo*. Begin jaren 1970 had een vriend me in contact gebracht met de nieuwe hoofdredacteur Guy Mortier en dat klikte onmiddellijk, ik tekende zowat alles voor *Humo*, covers, cartoons, rubriekslogo's. Als freelancer werkte ik er uiteindelijk bijna fulltime. Ik kreeg natuurlijk wel een ruime zichtbaarheid want *Humo* was toen zeer populair.'

Na bijna 10 jaar *Humo* springt de vonk over op andere cultuurinstellingen in het Brusselse. Ever Meulen wordt gevraagd affiches te ontwerpen voor Mallefont, Kaaithheater, de Beursschouwburg, Ancienne Belgique, Rosas...

EM: 'Dat zette me begin jaren 1980 op het kruispunt van alle nieuwe initiatieven en instellingen in Brussel. Daarenboven leidde het tot iets volledig nieuws in mijn loopbaan: grote formaten. Plots ontwierp ik tekeningen voor de stad, bedoeld om ongecontroleerd te worden opgehangen, soms verschillende exemplaren naast elkaar, soms omgekeerd.'

Ever Meulen wil de idee affiche grafisch gebruiken, hij speelt met de wanorde van de stad, met twee of meerdere kijkrichtingen, met verwarring, met schaduw en spiegels, mangaten, onmogelijke ruimtes en vlakken.

'Het was zeer amusant.'

Uiteindelijk zal hij het aanzien van een hele generatie Brusselse avant-garde bij elkaar tekenen.

Kaaitheater 1981

Het werk valt in twee delen uiteen ('ook gevouwen moet een affiche kloppen'), bovenaan een wat dreigende Brusselse skyline, geïnspireerd op dezelfde brute vormen van de kunstschilder Jean Brusselmans, de zuilen in het onderste deel zijn geïnspireerd op het postmodernisme van de Italiaanse architect Aldo Rossi.

EM: 'Een affiche was steeds een grafisch experiment. Hier liet ik het bovendeel confronteren met het onderste deel, de oude avant-garde tegenover de vrijheid van het nieuwe postmodernisme waarin diverse vormen verenigbaar zijn, net zoals de 'werf' die het Kaaitheater toen was. De mannen werken aan een vreemd soort theater. Ze zijn doorzichtig of vloeien over in hun omgeving. In dat onderste deel verschuiven de vlakken, ze raken elkaar, iets wat tegen alle regels van de schilderkunst is. Hierdoor verandert of verdwijnt het dieptezicht en krijg je nieuwe vormen.'

Ever Meulen zet de toeschouwer op vele onverwachte sporen, net wat een affiche wil.

EM: 'Trouwens in de skyline van Brussel zette ik rechts een nieuw gebouw wat ik zelf had bedacht. Zoveel jaren later zet men aan de kaai een echt gebouw neer dat op mijn tekening lijkt! Heeft de architect te veel naar mijn affiche gekeken?'

EM: 'In die tijd deed ik alles met de hand, het tekenen, inkleuren, het uitsnijden van de kleurvlakken, het apart tekenen van de vier quadri-films, het aanbrengen van zelfklevende lijnrasters, over elkaar, wat nieuwe textuur effecten gaf. Zelfs de typografie tekende ik zelf, ik gebruikte geen bestaande letters. Ik bracht heel grote werktekeningen naar de drukker om er kleurplaten van te maken.

Nu stuur ik natuurlijk een digitaal bestand naar de drukker, een ontwerp dat ook digitaal wordt ingekleurd. Maar toch voel ik me nog steeds vrijer met handwerk. Op Sint-Lukas waar ik les gaf, konden mijn studenten beter overweg met digitaal ontwerpen dan ik zelf.'

**Fundación Patagonista,
1998 en 2004**

'EM: Voor de Fundación Patagonista was de vrijheid volkomen, ik mocht op de affiches zetten wat ik wilde. De Fundación was een zotte bende, een vreemd gezelschap, geestelijk verenigd in het uitgestrekte, lege Patagonië. Zij organiseerden soms tentoonstellingen in Aalst of in De Markten in Brussel, waarvan het onderwerp nooit duidelijk was omlijnt. In de affiche *Expo98* plaatste ik de wereldbol met Patagonië tegenover een bol van het Atomium, een karveel tegenover het Brussels stadhuis. Ik zette een 'Patagonische' kunstenaar tegenover een wat verwaaide figuur aan de andere kant van de wereld. De pijp-rook-lijn snijdt het beeld in twee, je krijgt een speelkaarteffect, draai je de affiche om, dan wordt de kunstenaar gedomineerd door het verwaaide mannetje, de lege witte vlag

in het midden blijft onveranderd en onbeschreven. Dat is precies wat de Patagonisten wilden, ludiek verwar- ring zaaien. Zij vonden het affiche per- fect, het werd meteen ook opgeno- men als werk op de tentoonstelling.'

EM: 'In 2004 maakte ik opnieuw een affiche voor hen. Weerom was het resultaat een horizontale tweedeling. De brede band met de titel *Vlaamse Filmkes. scènes uit het leven op het land* fungeert als een diepe onder- grond. Bovenop wordt er gewerkt, al verloopt alle bedrijvigheid tussen foute perspectieflijnen, de populierenrij, de ganzenhoedster, de boer met hond, de van een pinguïn schrikkende man.'

De Fundación Patagonista bestaat nog steeds, zij organiseert concer- ten en tentoonstellingen, in België en Argentinië, zij het minder fervent dan 20 jaar geleden.

La Fundación Patagonista
presenteert

Expo 98

een tentoonstelling
in DE MARKTEN
Oude Graanmarkt 5
1000 BRUSSEL
Tel: 02/512 34 25
Fax: 02/513 91 32
E-mail: DEMARKTEN@VGC.BE

van
Zondag 13 SEPTEMBER
tot en met
Zondag 18 OKTOBER
1998

open van 12 tot 18 uur
gesloten op maandag

Groepsboeken 6 noc-
turnes op aanvraag
Educatief programma
voor scholen na
oppraak

Inkom 98 fr.
(69 fr. met reductie).

HUMO

PLAATIER

ARCHEFAANWINSTEN

INFO 02 / 343 50 00

BAL MODERNE

BRUXELLES | BRUSSEL 2000

03.03 Forest | Vorst
 17.03 Watermael-Buitsfort
 Watermael-Bosvoorde
 24.03 Gansheren
 25.03 Jette
 07.04 Woluwe-Saint-Lambert
 Sint-Lambrechts-Woluwe
 14.04 Etterbeek
 21.04 Molenbeek-Saint-Jean
 Sint-Jans-Molenbeek
 20.04 Uccle | Ukkel
 07.05 Saint-Josse-Ten-Notte
 Sint-Joost-ten-Node
 12.05 Auderghem | Oudergem
 19.05 Evreux
 20.05 Ixelles | Elsene
 02.06 Berchem-Sainte-Agathe
 Sint-Agathe-Berchem
 09.06 Schaerbeek | Scharbeek
 10.06 Anderlecht
 22.06 Woluwe-Saint-Pierre
 Sint-Pieters-Woluwe
 25.06 Koekelberg
 30.06 Saint-Gilles | Sint-Gillis
 0-9-10-07
 Bruxelles | Brussel

BRUSSELS CHEEK TO CHEEK!
 Tout Bruxelles danse de mars à juillet - Heel Brussel danst mee van maart tot juli

Rosas

bal moderne

on the road
2000

on the road

**Bal Moderne,
2000 en 2003**

Het concept van het in 1993 opgerichte Bal Moderne was eenvoudig: drie korte choreografieën (+/- 3 minuten), die speciaal gemaakt werden voor mensen met weinig tot geen danservaring, worden elk in 45 minuten aan het publiek aangeleerd. De sfeer is een combinatie van concentratie en plezier. Mensen van alle leeftijden en achtergronden dansen met elkaar. De Bal Moderne was vooral op Brussel 2000 een groot succes, het werd daarna nog vaak herhaald in andere Belgische en Nederlandse steden en in Parijs. In België berustte de productie ervan bij het dansgezelschap Rosas.

De affiches van Erver Meulen voor Bal Moderne tonen avondlijke verrassingen vol lol, eenvoudig en lichtvoetig.

EM: 'Nieuw aan deze affiches is de kleurvoering. Ik kleurde niet meer met de hand in, de kleuren werden digitaal samengesteld, wat je kan zien aan het bruin in de affiche van Bal Moderne 2000. Het leverde ook andere kleuren op dan die ik tot dan toe gebruikte. De schaduwen zijn bewust verschillend en niet zwart, het blauw op het affiche van 2003 was voor mij een volledig nieuwe kleur.'

België danst, 2005

Parallel aan de Bal Moderne werden in heel België dansfestivals georganiseerd.

EM: 'Vermits het een meertalige affiche moest worden, gebruikte ik ook hier nogmaals de upside/down layout, ook de drie dansende figuren in het midden kan je in elke richting lezen. Ik heb dan ook maar een Vlaamse en een Waalse danseres getekend en een vrolijke danser met een Kuifjesbroek en ik heb de drie Belgische kleuren gebruikt voor dit affiche. Ook omdat ze ergens in Eupen werd gedrukt en ik daardoor minder controle had over de kleuren.'

Plaizier

De controle over het drukwerk is een punt dat hem en alle grafische kunstenaars zeer nauw aan het hart ligt en nachtmerries kan bezorgen: een ontwerp kan vallen of staan met de druk. Zelf had hij het geluk een heel leven lang te hebben kunnen samenwerken met Wijnand Plaizier, eigenaar van drukkerij Carto.

EM: 'Carto was gespecialiseerd in het drukken van landkaarten. Meesterdrukker Jef was er bedreven in het drukken van uiterst fijn lijnwerk, raster en volvlakkleur. Alles gebeurde toen nog met de hand, het opnemen van mijn tekeningen, het uitsnijden van rasters, het aanmaken van de kleurplaten, niets digitaal. De chef van de

ANTWERPEN • BRUSSEL • GENT • HASSELT • IEPER • LEUVEN

'tekenkamer' Fons, iemand die ik mijn hele leven in witte stofjas heb gekend, voorbereede met een ongeziene vak-kundigheid de kleurplaten. Je moest in negatief of in spiegelbeeld kunnen werken, waardoor het vooral moeilijk was zich het uiteindelijke resultaat in te beelden. Wanneer de eerste honderd exemplaren uit de drukpers spotten werden de kleurtonen afgesteld, Wijnand was daar meester in. Hij drukte steeds ook overdrukken van een affiche op kunstpapier, zonder de tekst. Zo kon mijn werk ook buiten het affichecircuit verspreid worden. Wij werkten voor het eerst samen voor het affiche van Mallemunt in 1981. Het is een groot genoegen om Wijnand Plaizier ooit te hebben ontmoet en 40 jaar lang samen excellent werk te hebben gemaakt.'

Mieke en Wijnand Plaizier – die ook de gelijknamige grafiekwinkel in de Spoomakerstraat uitbaatten – en Ever Meulen delen door hun enthousiasme voor hoogwaardig drukwerk niet enkel hun beider succes, maar ook een innige vriendschap en een niet te stuiten enthousiasme voor de stad Brussel.

Passa Porta, 2004

Dit is een kleine affiche ter gelegenheid van de opening van het literatuurhuis Passa Porta in 2004. Het is een labyrintisch straatbeeld met bevlogen figuranten. Er wordt inder-

daad gelezen, maar nog zeer veel meer.

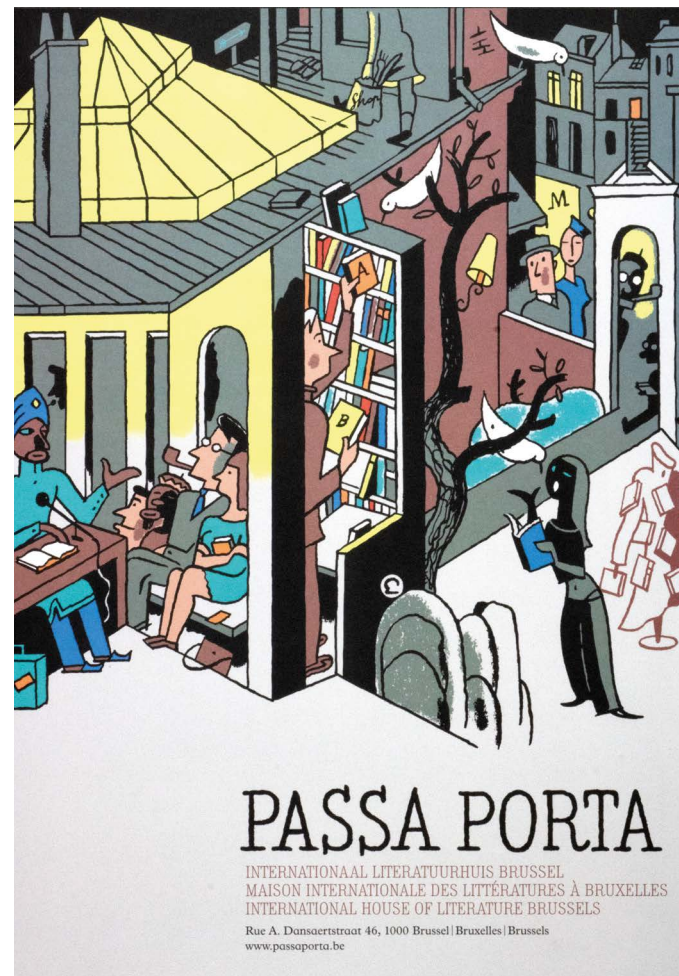
EM: 'Ik wou de sfeer van de Dansaertstraat weergeven waar heel veel gebeurt, van een voorlezende Indiër tot shoppende mensen op het dak. Het is een soort stripverhaal waar je van de ene gebeurtenis in de andere tuimelt. Zoals literatuur. Zoals de stad.'

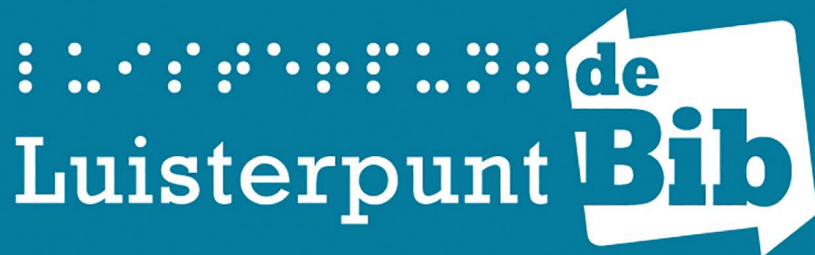
Brussel

Want Brussel laat Ever Meulen niet los. Laatst kreeg hij de opdracht van reiskofferproducent Louis Vuitton om een kunstreisgids te maken over Brussel, 120 tekeningen. Het maakt deel uit van een internationale reeks met vele kunstenaars en vele steden. Er werd Ever Meulen ook aangeboden om werk te maken in andere steden, in Los Angeles bijvoorbeeld. Maar daar bedankte hij voor. Brussel volstaat. Ever Meulen leeft van Brussel. En Brussel al ruim 40 jaar van hem.

Ever Meulen, 2020, foto: Viviane Smekens

LUISTER EEN BOEK

HET ARCHIEF VAN DE LUISTERPUNTBIBLIOTHEEK

Frank Vanhaecke

Een groot deel van het archief van Luisterpunt, de Vlaamse bibliotheek voor slechtzienden, werd onlangs aan het AMVB overgedragen. Het bevat naast enkele meter administratieve documenten en foto's ook een duizendtal professionele magneetbanden en iets dat een Daisy-apparaat wordt genoemd.

Wat is Luisterpunt, waarom belanden de magneetbanden in het archief en wat mag een Daisy dan wel zijn?

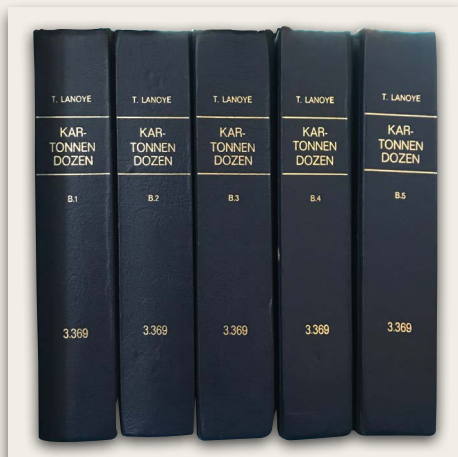
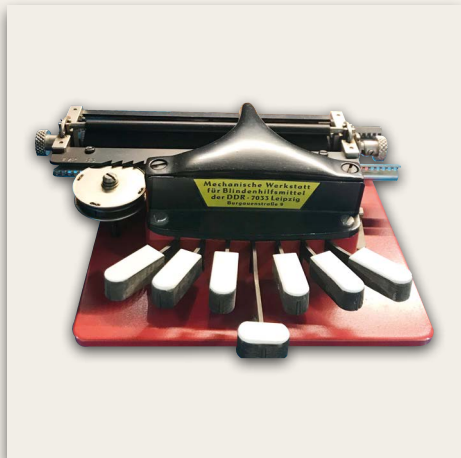
Eén en ander wordt duidelijk uit een gesprek met Geert Ruebens, de zeer bevlogen eerste directeur van de Luisterpuntbibliotheek aan de vooravond van zijn pensioen.

De Vlaamse Blindenbibliotheek

Op zijn minst kan je stellen dat de Vlaamse slechtziende op het vlak van literatuur tot de jaren 1970 zeer stiefmoederlijk werd behandeld, al was braille op dat moment al meer dan 100 jaar de internationale standaard. De bibliotheek van de Belgische Brailleliga had vrijwel enkel Franstalige literatuur, al ontleende ze af en toe ook uit de catalogus 'Langues étrangères', waaronder wat internationale bestsellers, en: enkele Nederlandstalige werken.

Lokaal in Brugge ging in 1923 wel de Vlaamse braillebibliotheek 'Licht en Liefde' van start die een jaar later werd erkend als Vlaamse Blindenbibliotheek. Brailleboeken werden er met de prikpen aangemaakt en afgewerkt in dikke accordeonboeken, een volledige roman werd al snel 30 cm hoog.

Onder Vlaamse emancipatorisch motoriek werd in 1977 in Brussel de Vlaamse Bibliotheek van de Braille-Liga (VBB) opgericht. Die bibliotheek was in de eerste plaats de tegenhanger van de Franstalige blindenbibliotheek. Drie jaar later, in 1980, werd deze VBB erkend als Speciale Openbare Bibliotheek.

Uit de verzameling van de Luisterpuntbibliotheek: linksboven een uiterst kleine (9 x 23x 15 cm) na-oorlogse braillemachine Minipicht Leipzig (DDR). Het toestel heeft een klavier van zes toetsen en een spatietoets. Bij het indrukken van een of meerdere toetsen tegelijk wordt een reliëfpunt(en), letters in braille, gedrukt in het papier. Rechts een oude 'brailleur' The Perkins Brailleur, sinds 1951 de meest verspreide braillemachine. Het staat bekend als beste leertoestel. Linksonder een UHER bandspeler uit 1965 gebruikt voor luisterboeken en rechts Tom Lanoye's *Kartonnen Dozen* in vijf delen braille.

Braille

Braillelezen en -schrijven is niet zo evident. Het is niet gemakkelijk om aan te leren en een leerling moet zich hier langdurig in trainen en veel oefenen. Daarom is het zeer moeilijk om op latere leeftijd braille te leren, bijvoorbeeld voor mensen die niet blind geboren zijn.

Wil men de groep blinden uitbreiden naar alle slechtzienden, mensen met dyslexie, afasie of een of andere fysieke beperking, dan blijkt braille voor de meeste van deze mensen geen oplossing.

Gezien vanuit de huidige technische mogelijkheden voor mensen met een leesbeperking is braille een moeilijk, archaisch en duur medium. Het productieproces duurt lang, elke oplage is een risico en de distributie is omslachtig.

Luisterboeken

Op de Expo 58 stelt 'Licht en Liefde' het eerste gesproken boek voor, op langspeelplaat. Het idee sluit ineens terug aan bij het oeroude huiselijke vertellen, wat voor blinden de belangrijkste bron van informatie en cultuur is. Dat verhalen en vertelkunst nu ook maatschappelijk kunnen worden gedeeld en uit de huiselijke kring ontsnappen, is voor slechtzienden een revelatie, als een 'Sesam open u'.

Het enthousiasme is groot, zoals met alle technische snufjes van die tijd, zelfs al bestaat een doorsnee roman uit 15 langspeelplaten.

Licht en Liefde wordt de 'Vlaamse Klank- en Braillebibliotheek Licht en Liefde' (VKBB) en ook de Vlaamse Bibliotheek van de Braille-Liga (VBB) volgt de luistertechniek en verandert haar naam in de Vlaamse Luister- en Braillebibliotheek (VLBB). Opnamestudio's worden her en der in Vlaanderen ingericht.

Gelukkig voor de bibliotheken gaat het succes van het luisterboek niet te lang gepaard met het versleuren van kilo's langspeelplaten. Het wordt wat compacter in de jaren 1965 met de cassettespeler, al blijft een gemiddeld boek toch een tiental cassettes in beslag te nemen. Het op orde houden van een reeks cassettes per titel, het gepeuter met de minimagneetbanden met twee speelrichtingen of het zoeken naar een bepaalde passage in de tekst is niet onmiddellijk een bezigheid die aan te raden is voor slechtzienden. Bij gebrek aan beter – niemand kon zich de digitale revolutie van de komende eeuw indenken – blijft het luisterboek op cassettes twintig jaar lang razend populair.

En dan komt de CD-Rom. Die is digitaal, flinterdun, weegt honderd keer minder dan een boek, heeft een enorme geheugencapaciteit en vooral: is interactief.

DAISY

Zoals de digitalisering vanaf het begin van de 21e eeuw in zowat alle hoeken van de samenleving doordringt, heeft ze ook haar effect op het luisterboek. Nieuwe basistechnologieën maken het mogelijk klank en beeld te digitaliseren en vooral te comprimeren tot 'portable' formaten, .jpg, .mpg, enz. Dit betekent dat, na tekst, ook klank en beeld gemakkelijker kunnen worden gekopieerd en verspreid. Wie digitaal zegt bedoelt snel ook interactief: aan digitale media-bestanden kunnen markeringen en talloze scripts worden toegevoegd.

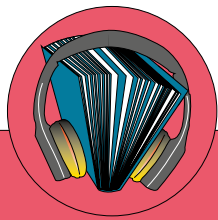
Ook het luisterboek is hier de laatste 20 jaar helemaal in meegegroeid. Daisy is dan ook niet de naam die een frivole ingenieur aan zijn nieuwe hoorapparaat gaf, Daisy is een 'formaat' en staat voor Digital Accessible Information System, ontwikkeld in 1998. Het is de internationale standaard geworden voor digitale audioboeken, periodieken en gecomputeriseerde tekst. Niet enkel de 'lees' faciliteiten voor slechtzienden verbeterden, door de toegankelijkheid groeide ook het aantal gebruikers en andere slechtzienden dan blinden kregen hiermee een doeltreffende leesteknik aangeboden.

Daarenboven is Daisy internationaal. Door een zelfde formaat te gebruiken kunnen bibliotheken op grote schaal titels delen. Het Accessible Books Consortium, waarvan Luisterpunt lid is zoals talloze andere blindenbibliotheken over de hele wereld, omvat online 635.000 titels in 80 talen. Deze zijn beschikbaar in Daisy of in het moderne ePub3 en zelfs braille kan je tegenwoordig downloaden. Al deze digitale bestanden kunnen steeds sneller en gemakkelijk aangemaakt worden, waardoor er geen moeilijke beslissing over de oplage moet worden genomen en luisterteksten 'on demand' kunnen worden aangemaakt. Het aanbod voor mensen met een leesbeperking is nu vele tientallen malen groter dan 50 jaar terug.

Gaan we onze stem verliezen?

Dat een digitaal luisterboek snel online kan worden gezet komt door het gebruik van de artificiële stem. In 2 uur wordt tot 25 uur luistertijd ingelezen door een computerprogramma, met als output een vrouwelijke of mannelijke processorstem in een gekozen taal of dialect. Dat laat bijvoorbeeld toe om kranten de dag zelf als luistertekst toegankelijk te maken, inclusief blader- en zoekfuncties of om teksten van e-mails, pdf's, enz. ogenblikkelijk voor te lezen. Voor het Nederlands is dit nog beperkt tot korte teksten of boodschappen. AI-systemen moeten deze talen aanleren: hoe groter het taalgebied hoe meer het systeem kan leren, dus hoe sneller het vordert. Als kleine taal lopen we wat achter op de grote wereldtalen zoals het Engels en het Chinees waar de spraak-

Luisterpunt is de Vlaamse openbare bibliotheek voor personen met een leesbeperking (blind, slechtziend, fysieke beperking, afasie, dyslexie), iedereen die geen gewone, gedrukte boeken kan lezen. Van de leden van Luisterpunt is 7% blind, 25% slechtziend, 47% heeft dyslexie, 3% een fysieke beperking, 19% andere beperkingen (vaak combinaties).

Luisterpunt omvat nu ca 18.000 brailleboeken en ca 32.000 Daisy-luisterboeken. Alle boeken staan in een online catalogus, <http://daisybraille.bibliotheek.be>.

Lid zijn van Luisterpunt en boeken lenen is volledig gratis. Openbare bibliotheken, woon- en zorgcentra, scholen en andere organisaties kunnen (kosteloos) een Daisy-bruikleencollectie verkrijgen van 100 boeken of meer. Ze kunnen tegelijkertijd met Daisy-online-boeken en de (gratis) Anderslezen-app werken.

Einde 2019 telde Luisterpunt 9.030 actieve leden (particulieren), waarvan 8.821 lezers van Daisy-boeken, 96 lezers van brailleboeken en 113 lezers van Daisy- en brailleboeken.

Deze particuliere leden leenden in 2019 137.018 Daisy-boeken of brailleboeken. Daarenboven werden door organisaties en instellingen nog 164.906 Daisy-boeken of brailleboeken geleend.

Van de Daisy-lezers zijn de meeste (6.122) online lezers, 75% rechtstreeks via Luisterpunt, de anderen via een organisatie. Hoeveel personen Daisy-boeken op cd lezen via bibliotheken, scholen, woon- en zorgcentra of ziekenhuizen is niet te achterhalen.

www.luisterpuntbibliotheek.be: alle informatie over de bibliotheek en ook luisterfragmenten en interviews via podcast

[YouTube.com/Luisterpuntbib](https://www.youtube.com/Luisterpuntbib) (filmpjes met auteurs die hun boek inlezen)

www.facebook.com/luisterpuntbibliotheek

www.ikhaatlezen.be – www.facebook.com/ikhaatlezen

G. Schildknechtstraat 28 in Laken, 1200 Brussel

Contact: 02 423 04 11

technologie intussen veel accurater is. Maar dat er ook aan Nederlandstalige blinden of slechtzienden meer voorgelezen zal worden door een vrouwelijke of mannelijke processorstem is wel zeker.

De 'inlezer'

De meeste luisterboeken die bij de Luisterpuntbibliotheek worden ontleend zijn gedigitaliseerde Daisyversies van oude analoge opnames, waarvan er nu een 300-tal wordt bewaard in het AMVB. Deze magneetbanden lijden in normale omstandigheden door hun chemische samenstelling ontzettend snel aan de generatie. Het duurt maximum 10 jaar voor ze onbruikbaar worden.

Ze werden alle ooit ingelezen door vrijwilligers, wat een uitgesproken keuze van Luisterpunt is. Vrijwillige inlezer wordt je niet zo maar, niet iedereen komt in aanmerking, de kandidaat stem moet aan strenge normen voldoen en wordt uitgebreid getest door een (VRT) commissie. Slechts 1 op de 4 kandidaten slaagt voor de stemtest. Een boek inspreken duurt meerdere dagen, er zijn inlezers die er meerdere per week afwerken. Het is een ploeg enthousiaste en zeer gemotiveerde vrouwen en mannen, die trouwens voortdurend om uitbreiding vraagt.¹

Dé favoriete voorlezers zijn natuurlijk de auteurs zelf. Het is een groot verschil als je weet dat je luistert naar de stem van degene die het verhaal heeft geschreven. Het geeft dezelfde soort kick als een boek lezen in het handschrift van de auteur.

Van de niet-auteur lezers wordt verwacht dat ze de tekst rustig en zonder al te

¹ Zie <https://www.luisterpuntbibliotheek.be/nl/vrijwilligers>

The screenshot shows the 'DAISY- EN BRAILLECATALOGUS' website. At the top, there is a search bar with the text 'Geert Van Istendael' and a 'ZOEK' button. Below the search bar, there are navigation links: 'Start', 'Mijn Luisterpunt', 'Contact', and 'Uitleg'. The main content area displays a search result for the book 'Het lijkt in de boomgaard' by Geert Van Istendael. The book cover is visible on the left. To the right of the cover, the title and author are listed, along with the publisher 'Daisy | Nederlands' and the year 'Uitgegeven door Luisterpunt in 2017'. A short synopsis follows: 'Een dode man onder de herfstige appelbomen. Nog wel in Brussel. Zijn keel is overgesneden. Van het moordwapen ontbreekt elk spoor. Een kettingrokende commissaris en een al even kettingrokende inspecteur zwoeren heen en weer tussen de rijkste villawijken en de grauwste buurten van de stad. Wie deed het? De beeldschone echtgenote? De puberale popzanger? De zwaar verbetalde CEO? Een brutaal... lees meer'. On the right side of the page, there is a section titled 'Mijn Luisterpunt' with the book number 'Daisy-boeknummer: 25339' and duration 'Speelduur: 6:28'. Below this is a play button icon and the text 'AANVRAGEN'. Further down, there is a section 'Meer van deze auteur' with a link to 'Geert Van Istendael'. At the bottom right, there is a section 'Meer over dit onderwerp' with links to 'Brussel', 'Commissaris Kluit (personage)', and 'Inspecteur Demir (personage)'. Social media icons for Facebook, Twitter, and YouTube are also present.

veel emotie inspreken, andante. Meer theatrale stemmen zouden bij de luisteraar een averechts effect hebben. Dit met uitzondering van de kinderboeken die wat kleurrijker mogen worden ingesproken en ook voor de auteurs zelf die meer hun eigen gang kunnen gaan, het is ten slotte hun verhaal.

Opmerkelijk is dat vele lezers systematisch luisterboeken ontlenu of downloaden van een welbepaalde inlezer, voor hen is blijkbaar de stem de favoriet en niet de auteur. Dit zegt veel over het verlangen naar de warmte van een persoonlijke menselijke stem, ten nadele van de artificiële stem. Deze laatste wordt meer gebruikt voor non-fictie, snelle dagelijkse actualiteitsteksten. Een roman hoort men liever voorgelezen door een menselijke stem.

Het deel van het Luisterpunt-archief dat aan het AMVB werd overgedragen bevat een 300-tal analoge opnames waarvan er 40 worden ingesproken door 25 Vlaams-Brusselse auteurs². Bij Luisterpunt werden ze intussen alle gedigitaliseerd en worden als Daisyboeken uitgeleend. Al hebben de magneetbanden geen praktisch nut meer, als unieke 'moederopnames' van deze auteursstemmen krijgen ze een historische status, vergelijkbaar met de auteursmanuscripten in de Koninklijke Bibliotheek.

Geert Ruebens

In de vaart van de luisterboeken smelten in 2008 de Vlaamse Klank- en Braillebibliotheek 'Licht en Liefde' (VKBB) en de Vlaamse Luister- en Braillebibliotheek (VLBB) samen tot de Luisterpuntbibliotheek, kortweg Luisterpunt, de Vlaamse openbare bibliotheek voor personen met een leesbeperking.

De opdracht en ambities van de nieuwe vzw zijn groot: een kwaliteitsvolle, klantgerichte dienstverlening uitbouwen en het bereik van de doelgroep significant verhogen. Men schatte het bereik van de doelgroep in 2008 op 6%.³

Door de verhoogde toegankelijkheid van nieuwe, baanbrekende mediatechnieken kunnen veel meer mensen hiermee vertrouwd gemaakt en geholpen worden. En in het zog van die nieuwe technologieën worden daarenboven uitermate soepele internationale, nationale en regionale samenwerkingen mogelijk.

² Els Ampe, Paul Bogaert, Marc Cave, Frederik Willem Daem, Yannick Dangre, Geertje De Ceuleneer, Gerda Debyser, Lode Delputte, Kris Deschouwer, Guido Fonteyn, Sven Gatz, Jan Hautekiet, Kristien Hemmerechts, Betty Mellaerts, Reina Ollivier, Hilde Pinnoo, Filip Rogiers, Karla Stoefs, Wendy Stroobant, Reinhilde Van Driel, Geert Van Istendael, Steven Vanackere, Luckas Vander Taelen, Johan Vandeveldel, Judith Vanistendael

³ Over de oprichting van de vzw Luisterpunt, zie Wim DE MONT, 'Eengemaakte bibliotheek voor leesbeperkte personen', in *Bibliotheek- & archiefgids*, 84 (2008) 6, <https://docplayer.nl/3169643-Eengemaakte-bibliotheek-voor-leesbeperkte-personen.html>

De kersverse directeur Geert Ruebens kon in 2008 beginnen sleutelen aan een volledig nieuwe werking. Luisterpunt werd een vzw met 25 vaste medewerkers en zeer vele samenwerkingsverbanden. Een nieuwe afdeling was de communicatie- en promotieafdeling die, naast de werking van bibliotheek en boekproductie, meer dan 20% van de arbeid voor zich zou nemen.

Er komen samenwerkingsverbanden met andere Vlaamse bibliotheken, met scholen en zorgvoorzieningen.

Luisterpunt wordt lid van ABC, Accessible Books Consortium en als lid van de World Blind Union lobbyt het mee voor een versoepeling van auteursrecht voor mensen met een leesbeperking.

Geert Ruebens nam tweemaal een vierjarig mandaat op als lid van de stuurgroep Libraries Serving Persons with Print Disabilities (LPD), een afdeling van de IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions). Zij werken internationaal aan uniformiseringen, samenwerkingsverbanden, overeenkomsten, wetsvoorstellen en verdragen.

Via de IFLA ontdekt Geert Ruebens het belang van het verbreden van de gebruikelijke doelgroep van blinden en slechtzienden. Snel blijkt dat de luisterboeken die men aanbiedt ook van dienst kunnen zijn voor andere doelgroepen van mensen met een leesbeperking, vooral kinderen en jongeren met dyslexie. Samen met zijn team werkt Geert Ruebens aan de verbreding van de doelgroep van de Luisterpuntbibliotheek, het wordt zijn voornaamste motivatie en naar eigen zeggen ook de grootste voldoening van zijn carrière. Na 12 jaar is het werk niet af, de verbredingsactiviteit gaat nog steeds verder door steeds weer nieuwe belanghebbenden te zoeken. Zoals recent ook de nieuwkomers in onze samenleving erbij werden betrokken, zij die zonder enige referentie het Nederlands moeten leren en waarbij luisterboeken zeer van dienst kunnen zijn.

Luisterpunt levert hiermee een bijdrage aan het streven naar een inclusieve samenleving waaraan mensen met een leesbeperking volledig en volwaardig kunnen participeren. Van eenvoudige blindenbibliotheek naar een instelling met een hoge maatschappelijke relevantie is dit een grote sprong. Met zijn pensioen maakt Geert Ruebens een mooie landing, hij laat een bibliotheekbedrijf achter van de bovenste plank, technisch, maatschappelijk, nationaal en internationaal. Op 12 jaar werd een enorm verschil gemaakt. Luisterpunt bezit duizenden brieven en berichten van slechtziende lezers voor wie de bibliotheek een revelatie is of een permanente bron van intellectuele voldoening. Ook deze zouden eens mogen worden voorgelezen.

In het nieuw verworven archief van de Luisterpuntbibliotheek in het AMVB bevindt zich ook een zogenaamde Daisyspeler. Hij heeft een luidspreker, opvallend grote soft-button toetsen en je kan er een CD in schuiven. Het ziet eruit als een ingewikkeld apparaat voor ingewijden, een verouderd medisch meettoestel in gebroken wit en zwart, een design uit de jaren 1990. Het apparaat heet eigenlijk PLEXTALK PTN2 en werd in China gemaakt in 2009. Het ziet er ordinair uit, niet iets waarvan je zou verwachten dat het revolutionair is. Nochtans dat is het zeker.

Het Daisyapparaat werd onder verschillende merken uitgebracht die er sinds 1998 miljoenen exemplaren van hebben verkocht en nog steeds verkopen. Van waar dit succes?

DAISY (Digital Accessible Information System) is de internationale digitale standaard voor audioboeken, tijdschriften of computertekst. Het verenigt een aantal technologische uitvindingen van het laatste decennium van de vorige eeuw: de compact disc (die heel veel materiaal op een kleine drager kon zetten), de compressie van audiobestanden (mp3), de Extensible Markup Language (XML, definieert een aantal regels om documenten te encoderen die zowel door mensen als machines kunnen worden gelezen) en de ontwikkeling van de processorstem.

Daisy is ontworpen om een volwaardig audio substituuat te zijn voor gedrukte tekst. In de betrachtning slechtziende mensen te laten lezen grijpt men terug naar het eeuwenoude vertellen en luisteren, maar dan op de manier waarop je leest. Het Daisyformaat is een Content Management System, een systeem dat toelaat om een inhoud zelf te organiseren, wat de luisteraar in staat stelt de volgorde of herhaling van de delen van de tekst zelf te kiezen, waardoor hij of zij 'luisterend leest'.

Het succes van de luisterboeken op LP en cassettes steeg vanaf 1960, maar het nam pas echt een hoge vlucht met de Daisyapparaten.

Waar niet-digitale systemen voordien enkel analoog en lineair konden worden beluisterd – je kon hoogstens achteruit of vooruit spoelen – bevat het Daisybestand naast de audio opname ook de volledige tekst die ermee is ge-

AMVB EN DE WERKING VAN TRACKS

synchroniseerd en tevens de structuur van de tekst, een bestand met alle ankerpunten op een bepaald niveau (hoofdstuk, tussentitel, voetnoot, zin, woord of lijn), aanknopingspunten waar de gebruiker auditief naartoe kan springen. Maar ook laat Daisy bijvoorbeeld toe om de snelheid van de voorgelezen tekst zonder vervorming aan te passen – blinden hebben immers de neiging om de stem sneller te laten afspelen, kinderen met dyslexie juist veel trager.

Er is een slaaptoets, het systeem gaat terug naar de vorige sessie, enz.

Intussen bestaan er ook Daisybestanden met enkel tekst, zonder audio. Het boek kan dan gelezen worden met spraaksynthese van een processorstelsel en/of een brailregel.

Toch blijft het er ingewikkeld uitzien, al die toetsen schrikken wat af.

We proberen het met een CD met gedichten van Hölderlin, in het Duits en het Nederlands, respectievelijk een vrouwen- en een mannenstem, beide zeer aangename stemmen. De mannenstem leest ook de inhoud voor, ik klik op een gedicht dat de vrouw begint voor te lezen, 'Die Eichbaume', bij de derde lijn wil ik de vertaling kennen, dus moet ik, op het niveau van de hoofdstukken naar het volgende hoofdstuk, 'De Eiken' en dan op het niveau van de lijnen naar lijn 3.

Dat lukt wel ja. Al heb ik er de uitgeprinte handleiding bij moeten leggen en heeft het me 3 minuten gekost. Maar ik kan me wel voorstellen dat je er met wat oefenen mee weg bent en al zeker blinden of slechtzienden die tactiel veel sneller zijn.

Eens onder de knie wordt de Daisyspeler inderdaad een soort boek dat je overal mee kan nemen en zeker met een koptelefoon of oortjes kan je even geconcentreerd lezen als iemand die de gedrukte versie leest. Allicht geraak je gehecht aan het apparaat, als een soort boek der boeken, neem je het overal mee, zonder ben je verloren. Good Heavens, I lost my Daisy.

Maar net zoals andere apparaten waar we tot tien jaar geleden aan gehecht waren, walkman, mp3-spelers, enz, werd ook de Daisyspeler geïntegreerd in de one and only smartphone. Ook het Daisyapparaat wordt meer en meer vervangen door een app op de computer, tablet of smartphone zodat het ook mogelijk is om Daisybestanden hierop af te spelen. Daisyboeken of -teksten kunnen op elke mogelijke locatie worden beluisterd.

En aldus belandt ook de Daisyspeler in het archief, tegen het gebruiksgemak van de smartphone kan ook dit apparaat niet op. En al komt het apparaat ons in volle 21e eeuw oubollig over, we mogen nooit vergeten dat het twintig jaar lang wereldwijd duizenden slechtziende mensen op een voordien ongeziene wijze heeft geholpen en gelukkig gemaakt. Daisy verdient een waardige plaats in het archief.

TRACKS of de Toolbox & Richtlijnen voor Archief- en Collectiezorg in de Kunstensector is een samenwerkingsverband tussen volgende organisaties: Archiefbank Vlaanderen, CKV, Cemper, FARO, Kunstenpunt, Letterenhuis, meemoo en VAI.

Begin 2019 hernieuwde AMVB haar engagement binnen het netwerk van TRACKS. AMVB benadrukte hierbij haar rol als ondersteunende partner in de werkgroep. De samenwerking kadert voor AMVB binnen de doelstelling om Brusselse archiefvormers en verenigingen te ondersteunen in hun collectiezorg. Daarom engageert AMVB zich concreet om het bestaan en de initiatieven van TRACKS bekend te maken en om mee te werken aan de verspreiding van online richtlijnen, procedures en tools voor archief- en erfgoedbeheer.

In datzelfde jaar erkenden de TRACKS-partners de nood aan een update en

herwerking van het bestaande kennisplatform. Er werd een traject opgezet waarbij de inhoud van de website met alle tools en praktijkvoorbeelden werd geëvalueerd en waar nodig aangepast. Sommige content bleek verouderd, niet langer van toepassing of kon vervangen worden door nieuwe en verbeterde inzichten. Eventuele lacunes in het kennisplatform werden opgevuld met gloednieuwe informatie. Dit proces startte reeds in 2019 en bleef doorlopen tot augustus 2020. De verschillende deelnemende partners van de werkgroep stonden samen in voor de inhoudelijke verwezenlijkingen.

Behalve de inhoud werd ook de vorm aan een kritische evaluatie onderworpen. Hieruit bleek de noodzaak aan meer duidelijkheid en overzichtelijkheid opdat geïnteresseerden op een snelle manier de nodige informatie kunnen terugvinden. Een ontwikkelaar werd ingeschakeld om de technische uitwerking op zich te nemen. Voor de invoer van gegevens werd gewerkt met het platform MediaWiki. Nadien werd dit vertaald naar de huidige website (<https://www.projecttracks.be/>), compleet met een nieuwe look and feel, waarvan de officiële lancering in september plaatsvond.

De vernieuwde website biedt nog steeds een toolbox met verschillende instrumenten voor collectiezorg. Daarnaast kan men er inspirerende praktijkvoorbeelden uit de brede kunstensector terugvinden. Vervolgens worden de richtlijnen inzake basiszorg voor gesubsidieerde organisaties binnen het Kunstendecreet verduidelijkt. Een glossarium biedt de nodige verduidelijking bij meer gespecialiseerde terminologie. In de nieuwssectie worden aankondigingen gepubliceerd in verband met relevante acties in de kunstensector én wordt melding gemaakt van de evenementen van TRACKS-partners. Een belangrijk gezamenlijk initiatief waaraan AMVB heeft deelgenomen was dit naar aanleiding van Internationale Archiefdag op 9 juni. Onder de hashtag #Askanarchivist werden online informatiesessies georganiseerd. Het evenement vertrok vanuit het idee dat de archivarissen van de deelnemende organisaties zich op Internationale Archiefdag online, via Facebook, ter beschikking zouden stellen om vragen te beantwoorden over archief- en collectiezorg. AMVB maakte van de gelegenheid gebruik om een kleine virtuele rondleiding te geven door de lopende tentoonstelling "Blijven plakken. Affiches in het Brusselse straatbeeld".

In het najaar werd een ander TRACKS-initiatief voorgesteld. CKV, Kunstenpunt, Letterenhuis en meemoo maakten een webinar over intellectuele eigendomsrechten binnen de kunstensector. Dit initiatief is gegroeid uit de actuele noden

van kunsten- en andere organisaties die steeds meer willen inzetten op een digitaal aanbod. Dit brengt echter vragen omtrent eigendomsrechten met zich mee. Welke rechten rusten er op het archiefmateriaal dat ik wil hergebruiken en online ter beschikking wil stellen? Mag ik deze affiche of deze partituur op onze website tonen? Hoe kan ik de verschillende rechten goed documenteren? Op welke manier kan ik de verschillende risico's bij hergebruik in kaart brengen? Het webinar probeert op een laagdrempelige en overzichtelijke manier antwoorden te brengen op enkele vaak gestelde vragen. Het webinar werd gevolgd door een Q&A met jurist Joris Deene. Dit gaf deelnemers de kans om vragen omtrent hun specifieke context voor te leggen aan een expert.

Het webinar kan nog steeds bekeken worden via onderstaande link: <https://www.projecttracks.be/nieuws/webinar-en-q>

De deelname van AMVB aan TRACKS kadert ook binnen het depotconsulentenschap dat AMVB vervult voor Brusselse verenigingen en organisaties. Hiermee bouwt AMVB een dienstverlening uit voor Brusselse organisaties die geen erfgoedwerking hebben. AMVB organiseert hiervoor individuele begeleidingstrajecten en vormingen om tegemoet te komen aan de noden inzake archiefzorg. Dit kan zowel gaan om papieren als om digitaal archief en documentbeheer. Allerlei vragen omtrent het ordenen, bewaren en vernietigen van documenten, over bestandsformaten, ordeningsplannen en boomstructuren, naamgeving van digitale documenten en mappen... worden door ons beantwoord.

Ben je een Brusselse organisatie binnen de socio-culturele, sport-, jeugd-, kunsten-, onderwijs of andere sector en zit je met vragen over archiefzorg? Aarzel dan zeker niet om ons te contacteren voor gratis advies en begeleiding op maat!

MOMUSE

ARCHIEF
TE GAST

SCHATTEN UIT DE GESCHIEDENIS, HET PATRIMONIUM EN HET GEHEUGEN VAN SINT-JANS-MOLENBEEK

Sven Steffens

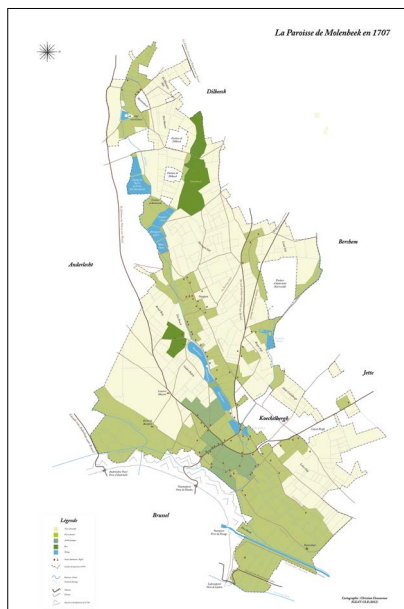
In aanwezigheid van het gemeentebestuur en talrijke genodigden opende op 15 december 2017 MoMuse voor de eerste maal zijn deuren. MoMuse? Het is de bijnaam van de wat lang uitgevallen officiële naam, Musée communal de Molenbeek-Saint-Jean

/ Gemeentelijk Museum van Sint-Jans-Molenbeek, wat een hele mond vol is en dus wat 'onverkoopbaar'. De gelijkenis met museumnamen als MoMa (Museum of Modern Art, New York) of het FOMU en MoMu (het Fotomuseum en het Modemuseum te Antwerpen) is door de museumdirectie wat opzettelijk gezocht, het is een knipoog naar de wat grotere en oudere collega's. Tegelijk diende de naam kort, eenvoudig en wat poëtisch te zijn. Sommige Franstaligen maken er wat onverwacht 'MoMusé' van. Maar waarom niet?

Vermelden we terloops dat de naam MoMuse in 2009 werd gevonden, lang vóór de opening van het MIMA (Millenium Iconoclast Museum of Art) in Molenbeek dat in 2016 zijn naam aankondigde.

Wat de naam niet zegt is dat MoMuse een museum is over de geschiedenis van de gemeente Sint-Jans-Molenbeek en meer bepaald over de geschiedenis van het Molenbeekse volk binnen het kader van zijn natuurlijke, stedelijke en economische omgeving. Een museum van plaatselijke, sociale geschiedenis, een dergelijk onderwerp is uitzonderlijk in het rijke museumlandschap van het Brusselse Gewest.

MoMuse is een jonge instelling, klein en bescheiden, zonder veel middelen voor communicatiecampagnes. Deze bijdrage in het huistijdschrift van het AMVB is dan ook een uitgelezen kans voor ons om het MoMuse voor te stellen. Hieronder schetsen we de lokale context waarin het museum zich bevindt, zijn ontstaansreden, de inhoud van de permanente tentoonstelling, publiekswerving en -onthaal, alsook zijn collecties.

De parochie Molenbeek in 1707 (MoMuse)

Ingebed in een cultureel netwerk

In tegenstelling tot de meeste Belgische musea bezit MoMuse geen eigen gebouw, al beschikt het over imposante ruimtes. De tentoonstellingsruimte en het kantoor zijn gehuisvest in de monumentale eclectische Académie de Dessin et des Arts visuel in de Mommaertsstraat 2^a dat tussen 1878 en 1880 werd gebouwd door architect Joachim Benoît, medewerker en leerling van Joseph Poelaert, de architect van het befaamde Brusselse justitiepaleis. Deze huisvesting plaatst MoMuse meteen op een lokaal cultu-

reel-educatief platform, waarop vier instellingen actief zijn:

- de Académie de Dessin, opgericht in 1865 en nog steeds actief in hetzelfde 19e eeuwse gebouw;
- Het Maison des Cultures et de la Cohésion sociale (MCCS) ingehuldigd in 2006 in het gebouw van het oude École moyenne de l'État pour jeunes filles (in de 20e eeuw beter bekend als het Lyceum van Molenbeek). Ook dit gebouw werd getekend door Joachim Benoît in dezelfde periode als de academie en in dezelfde monumentale stijl en is verweven met de academie met een eigen ingang (Mommaertsstraat 4);
- De ZEP bibliotheek die in 2012 in een nieuw gebouw op de binnenplaats van het MCCS werd ingericht en bestemd is voor leerlingen uit de 'Zone d'éducation prioritaire';
- De Micro-Folie, een digitale museumruimte die in 2018 werd ingericht in een lokaal van de academie naast de tentoonstellingszaal van MoMuse.

Daarenboven liggen twee gemeentelijke bibliotheken, de Boekenmolen in de Hovenierstraat 47a en een Franstalige gemeentebibliotheek in de Tazieuxstraat 25 in de onmiddellijke omgeving van het museum, alsook de Franstalige gemeenteschool n°1.

Natuurlijk moeten we ook La Fonderie (geopend in september 2014) en de museumruimte Migratie Museum Migration – opgericht in oktober 2019

door vzw Foyer – vermelden, beide gesitueerd in Molenbeek en niet ver van MoMuse gelegen. Er bestaat een duidelijke complementariteit tussen de drie instellingen in die zin dat La Fonderie zich bezighoudt met de industriële en sociale geschiedenis van het Brussels Gewest, en het Migratiemuseum zich richt op de geschiedenis van immigratie op regionale schaal.

MoMuse als resultaat van een politieke wil

Gewoonlijk ontstaan musea op een bepaald moment uit een reeds bestaande collectie omdat de verzameling een volwaardig onderkomen verdient waar ze bewaard en getoond kan worden. Dit is niet het geval met MoMuse dat zijn ontstaan te danken heeft aan politieke wil en wel die van Philippe Moureaux, toenmalig socialistisch burgemeester van Sint-Jans-Molenbeek en daarenboven professor Geschiedenis aan de ULB. Zijn overtuiging van het belang van geschiedenis en patrimonium voor de uitstraling van de gemeente en de sociale cohesie ervan waren in 2004 de motivatie voor het concept van een museum over de geschiedenis van de gemeente. Daarenboven werd het gezien als een uitbreiding van het MCCS dat reeds in 2001 actief was. Zowel hedendaagse als historische cultuur dienden gepromoot te worden. In de visie van Philippe Moureaux zouden beide projecten de stedelijke reno-

Sint-Jans-Molenbeek, Gemeentehuis en -plein (MoMuse)

vatie van Molenbeek – via de wijk-contracten, zoals deze reeds van het begin van zijn ambtstermijn in 1992 ingang vonden – vervolledigen.

Men diende van nul te beginnen: een collectie samenstellen en het beheer ervan organiseren, het aanwerven van een ploeg medewerkers en het aankopen van materiaal, de financiering van dit alles, het uittekenen en opzetten van een permanente tentoonstelling in samenwerking met diverse professionele leveranciers. Omdat het museum ook verondersteld werd de gemeentelijke kunstverzameling van meer dan 850 stukken te beheren en tentoon te stellen, werd de toestand

enkel nog ingewikkelder. Daarnaast kreeg het museum ook nog de opdracht om de gemeentelijke archiefdienst te organiseren en te zorgen voor een aangepast depot voor de meer dan 2 km archief, dat sinds de jaren 1980 erg verwaarloosd werd. Zo werd MoMuse met veel moeite op gang getrokken en tot twee maal toe met sluiting bedreigd als gevolg van zware technische problemen. Op 15 december 2017 kon burgemeester Françoise Schepmans het inhuldigungsliedje doorknippen van een museum waaraan ze in de jaren voorafgaand aan haar burgemeestersambt als schepen van Franstalige cultuur heel veel steun had gegeven.

De permanente tentoonstelling

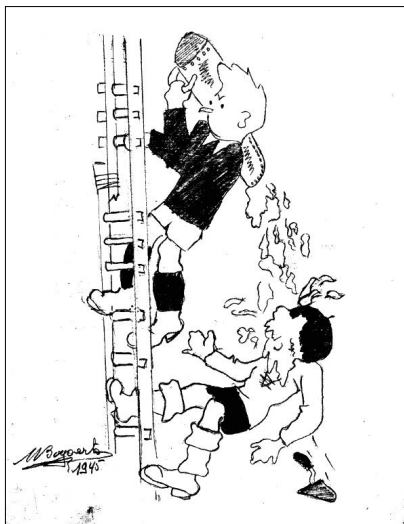
Hoe stel je de geschiedenis van Sint-Jans-Molenbeek in een museum aan zijn bevolking voor?

MoMuse koos voor een thematische opstelling: zes thema's in zes zones in de tentoonstellingsruimte. Elke zone wordt nogmaals opgedeeld in verschillende modules.

Zo wordt de eerste zone gewijd aan het Molenbeekse landschap, de geografie, de topografie en toponymie ervan. Ze toont het ontstaan van het dorp, de lange periode van het Brusselse overheidstoezicht, de patroonheilige die door de bewoners in de middeleeuwen werd gekozen en nog steeds is te zien in het wapenschild van de gemeente, het belang van het water, de Molenbeek die een verbinding vormt met het kanaal naar Charleroi en dat naar Willebroek, de doorgangen tussen Molenbeek en de stad Brussel en de oude poorten zoals de Vlaamse Poort. Kaarten en plannen, een maquette met projecties, diverse voorwerpen en veel beeldmateriaal trachten dit kleine oude territorium van slechts 6 km² tot leven te brengen. Een multimediamodule laat de manieren horen waarop de naam van de gemeente wordt uitgesproken en geschreven, van 'Muilebeik' tot 'Molemcity'.

De tweede zone illustreert de diversiteit van de lokale bevolking. De Molenbekenaars van vroeger en nu worden voorgesteld in een levens-

W. Boyaerts, Kwik & Flupke op de werf, 1945 (MoMuse)

verhalen- en portretgalerij. De ontwikkeling van de bevolking wordt getoond aan de hand van een tijdsbalk met demografische gegevens. Het gevarieerde socio-culturele landschap komt tot uiting in vitrines gewijd aan de voornaamste levensmomenten, van geboorte tot dood, zoals ze worden beleefd bij christenen, moslims, joden of ongelovigen.

De derde zone betreft de stedelijke context met een tweede maquette van het grondgebied en de urbanisering. Via projecten op de maquette en op een scherm kan je in vijf minuten een virtuele reis maken langs alle bijzondere plaatsen in Sint-

Jans-Molenbeek. Urbanisatie wordt getoond aan de hand van een aantal projecten uit de 19e en 20e eeuw die nooit werden gerealiseerd maar wel het debat over de toekomst kunnen aanzwengelen. Meerdere modules behandelen de huisvesting van de armen en de rijken, waarin de contrasten tussen levenskwaliteit de precaire toestand van de volkshuisvesting tonen. Een verzamelvitrine toont de opkomst van het moderne comfort.

Het vierde deel omvat de geschiedenis van de lokale economie tot het industriële verval van de jaren 1970. Een waaiervitrine toont de traditionele en moderne beroepen en nijverheden, van de landbouw tot de uitermate gediversifieerde industrie, de handel en de ambachten van Sint-Jans-Molenbeek. Deze zone toont eveneens de infrastructuur en transportmiddelen die voorkomen sinds de Franse Revolutie: kanalen en schepen, spoorwegen, stations en treinen, trams en buurtspoorwegen en ten slotte de vele wegen en auto's.

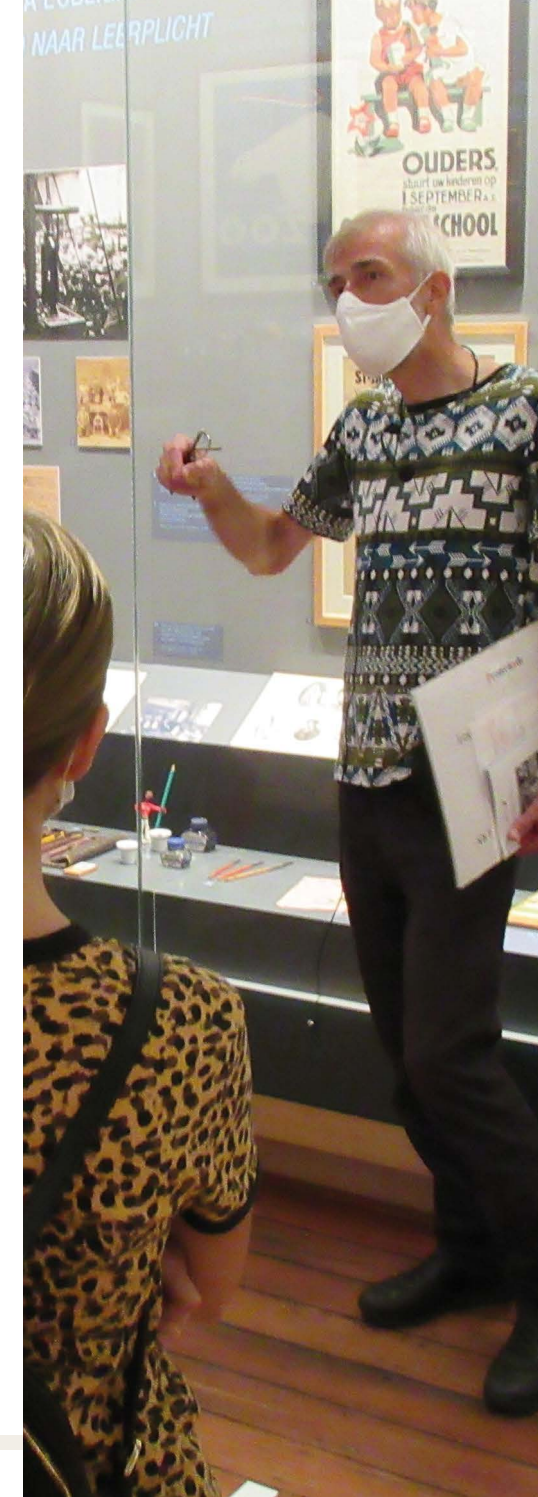
In de vijfde zone ontdekt de bezoeker de wereld van het onderwijs: de schoolgebouwen, hun architectuur en hun onderwijzend personeel, het didactisch materiaal, de opkomst van de gemengde scholen in de jaren 1970 en het onderwijs dat uitsluitend voor meisjes was bestemd. De Academie krijgt er haar plaats, alsook de bedrijfsschool opgericht in de

hoofdzetel van Delhaize Le Lion in het begin van de 20e eeuw. Ook de belangrijke beleving van schooluitstappen en -kolonies wordt er belicht.

In de zesde en laatste zone wordt het verenigingsleven getoond, met extra aandacht voor de actieve groepen in de vele domeinen van het sociale leven: gemeentelijke beroepsverenigingen (scholen, politie, brandweer), vaderlandslievende groeperingen, politieke partijen en hun naaste verenigingen, de parochies, het amateurtoneel, de harmonieën en fanfares, allerhande sportclubs. Ook de oude wijkbioscopen en de eerste Belgische filmstudio worden niet vergeten. Als afsluiter van het sociale leven worden een aantal Molenbeekse personaliteiten voorgesteld.

Het geheel vormt een rijk geschaafd panorama van een duizendtal stukken. Nochtans konden niet alle aspecten van de lokale geschiedenis worden behandeld. Men moest een keuze maken en sommige onderwerpen werden weggelaten: het dagelijkse leven tijdens de beide wereldoorlogen, de eigenlijke politieke geschiedenis en de sociale en gezondheidsinstellingen (het gemeentelijk en andere ziekenhuizen, dagcentra en zorginstellingen) komen bijvoorbeeld niet aan bod.

Het was in ieder geval niet de bedoeling om exhaustief te zijn. Chronologische gezien bevoordeelt

de tentoonstelling de 19e en 20e eeuw omdat daarin de meest markante gebeurtenissen van de gemeentelijke geschiedenis liggen, de overgang tussen de rurale landbouwgemeenschap en de industriële grootstad. De middeleeuwen en de moderne tijd worden slechts kort behandeld. Daarenboven zijn de stukken die deze eeuwen illustreren zeer zeldzaam.

De permanente tentoonstelling ligt niet voor altijd vast. De opstelling is zodanig opgevat dat details gemakkelijk of zelfs hele thematische modules kunnen worden verwisseld. Zelfs al worden geen doortastende veranderingen voorzien op korte termijn, enkele stukken werden reeds aan de collectie toegevoegd.

Het publiek, de communicatie en de synergiën

Hoe gesofisticeerd en perfect een museumrichting ook moge zijn, de menselijke dimensie in de vorm van het onthaal en de begeleiding blijft essentieel. MoMuse hecht hier veel belang aan en de goede reacties van bezoekers liegen er niet om. Om te beginnen zijn er de bijschriften en teksten in de tentoonstelling die voor iedereen toegankelijk moeten zijn. Zoals overal in het Brussels Gewest zijn ze zowel in het Frans als in het Nederlands opgesteld. Nog belangrijker is de communicatie, die het MoMuse trouwens zelf in handen heeft. Er worden rondlei-

dingen en 'gewone' animaties geprogrammeerd, maar ook thematische rondleidingen die aan een specifieke vraag beantwoorden. Daarenboven neemt MoMuse regelmatig deel aan regionale evenementen zoals de Erfgoeddag of de nocturnes van de Brusselse musea.

In de communicatie is de samenwerking met het MCCS en Micro-Folie zeer vruchtbaar. Zo verlopen de Classes urbaines, culturele stages voor kinderen die elk jaar door het MCCS worden georganiseerd, gedeeltelijk in de museumzaal waar ze zich inspireren op de permanente tentoonstelling. Bezoekers van het museum kunnen eveneens digitale animaties van kunstwerken in de ruimte van Micro-Folie bekijken, animaties uit de enorme collectie van de Franse musea. Een andere interne synergie is die tussen MoMuse en het Gemeentearchief. Enkele stukken uit dit archief worden in het museum tentoongesteld. De archieffondsen zijn regelmatig een bron voor de onderzoeken die het museum onderneemt in het kader van tijdelijke tentoonstellingen of publicaties.

Synergiën met andere musea, verenigingen of onderzoekers vormen zich vaak in het kader van groepstentoonstellingen of co-edities. Zo bracht La Fonderie in 2015/2016 de gemeenschappelijke tentoonstelling over 150 jaar academie onder in haar zalen.

In maart 2020 richtte het MCCS een tentoonstelling in over de hammam-tradities onder de titel *Hammam. Steaming.Stories*. Zij werd samengesteld door vzw Nakhla uit Gent en ook MoMuse heeft een bijdrage geleverd met de traditie van het baden in Sint-Jans-Molenbeek. Ook dit jaar werkt MoMuse samen met La Fonderie aan een tentoonstellings- en publicatieproject over de historische burgemeester Louis Mettwie, een initiatief van Anne Morelli (ULB). Al deze projecten dragen bij aan het uitlichten van thema's die niet in de permanente tentoonstelling kunnen worden getoond.

De collecties

Het MoMuse verenigt twee collecties. Enerzijds is er de historische verzameling die stukje bij beetje tot stand kwam door giften, aanwinsten en permanente bruiklenen. Een groot deel hiervan komt van privé-schenkers en is een zeer heteroog geheel van privé-archieven en voorwerpen uit het dagelijks leven. Het Momuse ligt dan ook in de lijn van de volkenkundige 'ecomusea' zoals deze vanaf de jaren 1950 opduiken en in de traditie van de musea voor economische en sociale geschiedenis. De stukken uit de verzameling zijn 'gewone' documenten en voorwerpen, geen unieke kunstwerken met een marktwaarde. De verzameling slaagt erin, langzaam en bescheiden, de gaten te dichten van de thema's die nog niet aan bod kwamen.

Voor de digitale inventaris van de collectie gebruikt MoMuse sinds kort de Inventaire du Patrimoine matériel, een systeem dat werd uitgewerkt onder de koepel Urban Brussels, wat de collectie permanent bereikbaar maakt voor het publiek.

Anderzijds beheert MoMuse de gemeentelijke kunstcollectie waarmee in de 19de eeuw werd gestart en die zich nog steeds uitbreidt met aanwinsten van de gemeentelijke administratie en schenkingen. Een opmerkelijk legaat is dat van de in 1945 overleden journalist, schrijver en kunstcriticus Sander Pierron. Ook de kunstcollectie wordt in de Inventaire du Patrimoine matériel opgenomen.

Na een tweede sluitingsperiode omwille van de coronamaatregelen kon MoMuse op 1 december terug openen en opnieuw bezoekers ontvangen. Praktische inlichtingen kan men vinden op de website www.momuse.be

---

SVEN STEFFENS
IS CONSERVATOR VAN HET
GEMEENTELIJK MUSEUM EN
GEMEENTEARCHIVARIS
VAN SINT-JANS-MOLENBEEK

Het goedgevollede terras van Brasserie de la Poste aan het Muntplein, s.d.

Het bekende uithangbord van Het Misverstand, aan de Alsebergsesteenweg in Ukkel, 1963 (©Het Nieuwsblad).

Schakers in Taverne Greenwich, aan de Kartuizersstraat, s.d. (©D. Telemans).

Geert Van Bruaene, stichter en lange tijd uitbater van het Goudblommeke in Papier, aan de Alexianenstraat, s.d.

De kenmerkende gevel met aap van café In Den Ouden Martiko, aan de Poststraat in Sint-Joost-ten-Node, s.d.

Reclame voor het biermerk Ekla op de gevel van café Le Zageman aan de Lakensestraat, s.d. (©Ronald Boon).

KRONIEK

FREDERIK WILLEM DAEM TEKENS VAN LEVEN ROMAN

Frank Vanhaecke

boven: Cafégangers in Café Du Cocq aan de Montserratstraat, 1993
onder: Het interieur van café À La Mort Subite, aan de Warmoesberg (© Peter Janssens).

Waar zijn ze? De nachtopers van het tijdperk vóór corona, vóór facebook, vóór de televisie, van vóór de koelkast? Zij die er 's avonds op uit trekken, iedere dag zoals boeren naar het land, om hun innerlijke zelf om te ploegen met liters alcohol, om tegen de ochtend alles op zijn kop en zonder bewustzijn naar huis terug te

keren. Het is die bewusteloosheid die het doel van hun nachtelijkse trip uitmaakt. Het niet willen weten.

Waar zijn ze? Vatte je nog niet zólang geleden post aan een van de vele cafés of kroegen in de stad en je zag ze aankomen, alleen, dagelijks, tussen 7 en 10 's avonds. Om in de nanacht murw geslagen door de alcohol hordend en stotend de lijn naar huis terug te vinden. Het niet willen weten, elke nacht.

Nu zou je niet eens meer kunnen postvatten aan een kroeg want die zijn er niet meer. Alles is takeaway geworden. Vooral het 'away' is de doodsteek voor de chronische nachtrakers. De plakkerige hangtoog is weg, de met herinneringen versierde bar, de pooltafel, de gokautomaat, het grote televisietoestel in de plafondhoek, de met postkaarten behangen kerstboom, de graffiti-toiletten, ze zijn er niet meer. De herinnering aan de jukebox was al lang vervangen door die aan de cassettespeler. Waar zijn de koutende, kaartspelende, biljartende, ruziënde, vloekende stamgasten gebleven, waar de stille denkers aan de toog, waar de ras-

echte barman of -vrouw die alles weet, van iedereen, waar de kameradschappen, de luisterende oren, de achterklap, jaloezie en jeukende vuisten, waar de zurige geur van uitgeboerde alcohol, de koude tabaksmist, de veel te luide schlagers tussen de voetbaltelevisie?

In *Tekens van leven* mondt een afgeknapte liefde uit op een dagelijkse lijn naar de kroeg. Hedendaags liefdesverdriet komt terecht in het anachronisme van het café. De door melancholie gevloerde dertiger Andreas wordt met alle herinneringen die als geronnen bloed aan zijn lijf kleven, met talloze toevallige coincidenties en nevenverhalen, een vreemd personage in het docudrama van de kroeg, een oeroude, taai vorm van sociaal contact. Tot het einde van het boek beschouwt Andreas dit als een omweg, terug naar een normaal leven. Maar hoe groot hij zijn ogen ook openhoudt, hij is blind voor wat er met hem gebeurt, loopt vast in zelfbedrog, in de cul de sac die het pad naar het café blijkt te zijn.

Frederik Willem Daem (1988) laat in zijn eerste roman twee lijnen samenkomen: het onmogelijk te bevatten einde van een lange liefdesrelatie en het door alcoholmist gevulde schijnleven van de nachtkroeg. Beide lijnen focussen in het emotioneel aanflarden gereten personage Andreas. In hem komen de vreemde details, (schijn)ervaringen, de onzekerheid,

het verre idee van een normaal leven en de talloze oneigenlijke toevallen samen.

Frederik Willem Daem laat de gebeurtenissen tippelend door zijn vingers glijden. De korte hoofdstukjes van zijn boek lijken faits divers op moeras, lichtheid van bestaan op peilers van onzekerheid. Door het sensitief ineen haken van oude en nieuwe momenten, herinneringen en dromen – in het café en buiten het café, naar het café en van het café – lijkt het boek van Daem eerder op een licht uiteengegreden puzzel op het water dan op een verhaal in strikte zin.

Het is vreemd dat een jonge dertiger in de 21e eeuw aan een oude kroegtoog zijn heil zoekt, alsof hij in een anachronisme is getuimd. Dat zijn vluchtweg, als een wormgat in de tijd, een bocht maakt door een versleten stadsverleden, om terug op hetzelfde punt uit te komen, maakt zijn leed misschien cynisch, maar tegelijk zeer aandoenlijk in het verlangen naar een vervlogen vorm van samenzijn. Het einde van de liefde, het einde van de kroeg, Frederik Willem Daem weeft ze met zeer zintuigelijke scènes aan elkaar, fris laverend tussen het universele gemeen. Een prikkelend romandebuut.

FREDERIK WILLEM DAEM
TEKENS VAN LEVEN
ROMAN
DE BEZIGE BIJ, AMSTERDAM,
2020
334 p, ISBN 978 94 031 4360 6

COLOFON

Zesmaandelijks tijdschrift van het
Archief en Museum voor het Vlaams leven te Brussel vzw

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Erwin Eysackers, Arduinkaai 28, 1000 Brussel

EINDREDACTIE

Veerle Soens

REDACTIE

Florian Daemen, Veerle Soens, Frank Vanhaecke

MEDEWERKERS AAN DIT NUMMER

Mike Carremans, Florian Daemen, Erwin Eysackers, Veerle Soens, Fernand Sonck, Sven Steffens, Frank Vanhaecke

REDACTIEADRES

Arduinkaai 28 1000 Brussel | arduin@amvb.be

VORMGEVING

L-INK

DRUK

Cassochrome

ISSN

1784-3111

ABONNEMENT

op *Arduin* en *@rduin* tweemaal per jaar: € 30,00

KBC: 433-1062071-43 | BIC: KREDBEBB | IBAN: BE66 4331 0620 7143

*Het AMVB tracht de wettelijke voorschriften inzake auteursrecht toe te passen.
Instellingen en personen kunnen contact opnemen met de redactie indien zij menen
rechten te kunnen laten gelden.*

AMVB

Arduinkaai 28, 1000 Brussel | tel: 02 209 06 01 | fax: 02 502 83 21 | www.amvb.be

Algemeen: info@amvb.be

Directie: veerle.soens@amvb.be

Archief: florian.daemen@amvb.be, noortje.lambrichts@amvb.be

Publiekswerking: mike.carremans@amvb.be

Arduin: arduin@amvb.be (redactionele vragen en opmerkingen)

*De leeszaal van het AMVB is gedurende de weekdays toegankelijk van 9.00 tot 16.00 uur
en op afspraak, gesloten tijdens het weekend en op feestdagen.*